

<https://doi.org/10.15407/etet2025.04.065>

УДК: 330.1 + 331.5 + 354.1 + 377.3 + 378.09

JEL: I28, J23, J24, O15

**Василь Костиця,
Вікторія Близнюк,
Тетяна Бурлай**

ВНЕСОК СИСТЕМ ВИЩОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ У ВІДНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ (ПО)ВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Показано інституційну важливість людського капіталу як головного активу України, розкрито його сучасні структурні елементи. Висвітлено роль, відведену національному людському капіталу у межах роботи тематичного блоку "Людський вимір" Конференції високого рівня з питань відновлення України, що пройшла в Римі у липні 2025 року, а також ухвалення за її підсумками Хартії стійкості людського капіталу. Акцентовано, що втрати людського капіталу України, понесені унаслідок тривалого повномасштабного воєнного протистояння з РФ, справляють значущий вплив на національний ринок праці і динаміку повоєнної відбудови Української держави. Наведено приклади реалізації вагомих практичних заходів для збереження людського капіталу України, здійснювані тристоронніми соціальними партнерами впродовж усього періоду воєнного стану в країні. Привернута увага до масштабів і потенційних соціоеко-

Костиця Василь Іванович (kostrytsya2@gmail.com), член Національної академії соціального страхування (США); заступник голови Об'єднання організацій роботодавців України.

Близнюк Вікторія Валеріївна (vikosa72@gmail.com), д-р екон. наук, чл.-кор. НАН України; завідувач відділу соціоекономіки праці Державної установи "Інститут економіки і прогнозування Національної академії наук України". ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2265-4614>

Бурлай Тетяна Вікторівна (btv2008@ukr.net), д-р екон. наук, доц.; провідний науковий співробітник відділу екон. теорії Державної установи "Інститут економіки і прогнозування Національної академії наук України". ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4530-9151>

Науковий внесок д.е.н. В. Близнюк і Т. Бурлай зроблено у рамках виконання проекту "Соціально-економічні виклики та перспективи відтворення потенціалу солідаризації українського суспільства під час війни та повоєнного розвитку України" (держ. реєстр. № 0124U003262).

Цитування:

*Костиця В.І., Близнюк, В.В., & Бурлай Т.В. (2025). Внесок систем вищої та професійної освіти України у відновлення національного ринку праці (по)воєнного періоду. *Економічна теорія*, (4), 65–98. <https://doi.org/10.15407/etet2025.04.065>*

*Kostrytsia, V.I., Blyzniuk, V.V., & Burlai, T.V. (2025). The contribution of Ukraine's higher and vocational education systems to the recovery of the national labor market in the (post-)war period. *Ekon. teor. – Economic theory*, (4), 65–98. <https://doi.org/10.15407/etet2025.04.065>*

© Видавець Державна установа "Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України", 2025.
Стаття відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND 4.0
(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode.uk>)

номічних наслідків освітніх втрат людського капіталу, зокрема у вітчизняних сферах вищої та професійної освіти. З урахуванням актуальності висновку Світового банку щодо обумовленості досить низького рівня продуктивності праці в Україні невідповідністю навичок працівників потребам національного ринку праці та вимогам роботодавців, обґрунтовано залежність відтворення людського капіталу України від поліпшення професійних, цифрових та інших необхідних в інформаційно-мережевому суспільстві навичок робочої сили. Враховуючи вказану залежність, а також завдання повоєнної відбудови економіки України та її зобов'язання щодо інтеграції до спільного освітнього простору Європейського Союзу, доведено актуалізацію потреби в зміцненні зв'язку освітньої сфери та сфери зайнятості. Розкрито, що необхідне інституційне підґрунтя для задоволення вказаної потреби формується у ході реалізації Україною освітніх реформ, розпочатих ще довоєнного періоду. Зазначено, що на поточний момент реформування вищої школи здійснюється у межах імплементації Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, що відповідає зобов'язанням України як члена Європейського простору вищої освіти. Водночас реформування вітчизняної системи професійної освіти спирається на норми Оснабрюкської декларації (2020 р.) та Гернінгської декларації (2025 р.). Охарактеризовано новели Закону України "Про професійну освіту", що набув чинності у вересні 2025 року. Акцентовано увагу на необхідності невідкладного врегулювання проблем, що обумовлені недосконалістю цього Закону. Першорядними такими проблемами постають: по-перше, відсутність належного фінансового забезпечення планованої трансформації системи професійної освіти, що створює загрозу посилення навантаження на місцеві бюджети, значна частина яких є дефіцитними; по-друге, законодавчо-нормативна неврегульованість механізму реорганізації закладів професійної освіти.

Ключові слова: освітня сфера, професійні навички, кваліфікаційні розриви, зайнятність, людський капітал, повоєнна відбудова.

THE CONTRIBUTION OF UKRAINE'S HIGHER AND VOCATIONAL EDUCATION SYSTEMS TO THE RECOVERY OF THE NATIONAL LABOR MARKET IN THE (POST-)WAR PERIOD

Vasyl Kostrytsia (kostrytsya2@gmail.com), Member of the National Academy of Social Insurance (USA); Deputy Head of the Association of Employers' Organizations of Ukraine.

Viktoriiia Blyzniuk (vikosa72@gmail.com), Doctor of Science (Economics), Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine; Head at the Department of Labour Socioeconomics, Institute for Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2265-4614>

Tetiana Burlai (btv2008@ukr.net), Doctor of Science (Economics), Associate Prof.; Leading Researcher at the Department of Economic Theory, Institute for Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4530-9151>

The institutional importance of human capital as the main asset of Ukraine is shown, its modern structural elements are revealed. The role assigned to national human capital within the framework of the work of the thematic block "Human Dimension" of the High-Level Ukraine Recovery Conference, held in Rome in July 2025, is highlighted, as well as the adoption of the Human Capital Resilience Charter based on its results. It is emphasized that the losses of Ukraine's human capital, incurred as a result of the prolonged full-scale military confrontation with the Russian Federation, have a significant impact on the national labor market and the dynamics of the post-war reconstruction of the Ukrainian state. The authors give various examples of the implementation of significant practical measures to preserve Ukraine's human capital, carried out by tripartite social partners throughout the entire period of martial law in the country. Attention is drawn to the scale and potential socio-economic consequences of educational losses of human capital, in particular, in the domestic spheres of higher and vocational education. Taking into account the relevance of the World Bank conclusion on the conditionality of a rather low level of labor productivity in Ukraine by the mismatch of workers' skills with the needs of the national labor market and the requirements of employers, the article substantiates the dependence of filling the losses of human capital of Ukraine on the improvement of professional, digital and other skills of the workforce necessary in the information and network society. Taking into account the specified

dependence, as well as the tasks of post-war reconstruction of Ukraine's economy and its obligations to integrate into the common educational space of the European Union, the authors prove the urgency to strengthen the connection between educational and employment. It is revealed that a necessary institutional basis for meeting the specified need is created in the course of Ukraine's implementation of educational reforms, which began in the pre-war period. It is noted that at the moment, the reform of higher education is being carried out within the framework of the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022–2032, which corresponds to the obligations of Ukraine as a member of the European Higher Education Area. At the same time, the reform of the domestic system of vocational education is based on the norms of the Osnabrück Declaration (2020) and the Herning Declaration (2025). Characterized the novelties of the Law of Ukraine "On Vocational Education", which entered into force in September 2025. Attention is focused on the need for urgent resolution of problems caused by the Law's imperfection. Its primary problems include: first, the lack of proper financial support for the planned transformation of the vocational education system, which creates a threat of increasing the burden on local budgets, a significant part of which are already in deficit; and secondly, the lack of legislative and normative regulation of the mechanism for the reorganization of vocational education institutions.

Keywords: educational sphere, professional skills, skills gaps, employment, human capital, post-war recovery.

Оцінюючи соціально-економічні наслідки війни з РФ, яка триває вже четвертий рік, найістотнішими з них слід назвати втрати людського капіталу України – настільки значущий його вплив на національний ринок праці, макроекономічну конкурентоспроможність, стресостійкість і динаміку повоєнної відбудови країни. Інституційно важливо, що на подолання наслідків цих втрат стратегічно спрямована діяльність усіх органів влади, соціальних партнерів та організацій громадянського суспільства в Україні. Це, серед іншого, підтверджують цілеспрямовані кроки, здійснювані тристоронніми соціальними партнерами впродовж усього періоду воєнного стану в країні. Показовим прикладом є реалізація масштабних практичних заходів для збереження людського капіталу держави, а саме таких як: виконання урядової програми релокації підприємств і їхніх трудових колективів із зон (потенційного) ведення бойових дій до більш безпечних регіонів країни, завдяки чому лише за перші дев'ять місяців війни збережено понад 35 тис. робочих місць¹; допомога в облаштуванні бомбосховищ у лікарняних і освітніх закладах, житлових та інших приміщеннях; придбання обладнання для забезпечення дистанційного навчання школярів і студентів; різноманітна підтримка внутрішньо переміщених осіб (ВПО); постачання гуманітарних вантажів для потреб українських захисників і захисниць на фронті тощо.

Стратегічне значення людського капіталу для (по)воєнної стійкості та розвитку Української держави продемонструвала четверта Конференція високого рівня з питань відновлення України (*Ukraine Recovery Conference – URC2025*²), що проведена в Римі 10–11 липня 2025 р. українським Урядом спільно з міжнародними партнерами та за представництвом тристоронніх соціальних партнерів, експертно-наукової спільноти, громадськості. Один

¹ Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України. (2022, 25 листопада). Завдяки урядовій програмі релокації збережено понад 35 тисяч робочих місць, – Тетяна Бережна. <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=a54c8281-02fa-4ced-8b14-3a7ca772a826&title=Zavdiaki> (дата звернення: 22.09.2025).

² Конференція з питань відновлення України. (2025). *URC2025 пройшла в Римі з 10 по 11 липня 2025 року*. <https://ua.urb-international.com/#urb2025> (дата звернення: 22.09.2025).

із чотирьох тематичних блоків URC2025 – "Людський вимір – Соціальне відновлення та людський капітал для майбутнього України" – був вибудований з акцентом на те, що "відновлення України залежить від мобілізації людського капіталу, зміцнення соціальної згуртованості та забезпечення інклюзивності з метою розкриття потенціалу всіх громадян у країні й за її межами"³. Знаковою подією у рамках роботи цього блоку стала проведена за участі керівництва Міжнародної організації праці (МОП) панельна дискусія "Сприяння відбудові та відновленню, орієнтованим на потреби людей, через доступний ринок праці, справедливі умови праці та збалансовані трудові відносини", що підкреслило визначальну у відбудовчому контексті роль державної політики щодо забезпечення гідної зайнятості в Україні. За визнанням учасників дискусії, така політика передусім має бути націлена на розширення можливостей працевлаштування соціально вразливих категорій населення, розбудову соціальної інфраструктури, створення безпечних умов праці, розвиток професійних навичок і визнання попереднього трудового досвіду, зокрема шляхом мікросертифікації⁴. Як підсумок, Міністерство економіки України разом із представниками організацій роботодавців і працівників підписали Тристоронній меморандум щодо реформи ринку праці в Україні за підтримки Ради Європи, Європейської комісії, МОП та інших міжнародних партнерів, що фіксує відповідні спільні зобов'язання сторін, включаючи реформування Трудового кодексу України⁵.

Іншим помітним результатом URC2025 стало ухвалення нової флагманської ініціативи Кабінету Міністрів України – Хартії стійкості людського капіталу (*Human Capital Resilience Charter*) – як певної відповіді на безпрецедентні виклики для національного ринку праці, спричинені кризовою дією глибоких воєнних і демографічних шоків⁶. Зазначена Хартія розглядається як рамковий стандарт для вітчизняних роботодавців в умовах (по)воєнного періоду для збереження й підтримки трудових ресурсів, що потенційно сприятиме повоєнному формуванню в Україні стійкого та інклюзивного ринку праці. Як повідомляється, станом на кінець вересня 2025 року Хартію підписали лише 10 компаній⁷, що, на наш погляд, вказує на ризики набуття цим важливим документом декларативного характеру, оскільки інституційно він не забезпечує повноцінного охоплення учасників тристороннього соціального партнерства. А саме, до розробки й імплементації Хартії не залучалися всеукраїнські об'єднання організацій роботодавців і професій-

³ Там само.

⁴ Міжнародна організація праці. (2025, 11 липня). *Конференція з питань відновлення України: Реформи ринку праці мають бути орієнтовані на потреби людей*. <https://www.ilo.org/uk/resource/news/конференція-з-питань-відновлення-україни-реформи-ринку-праці-мають-бути> (дата звернення: 22.09.2025).

⁵ Урядовий портал. (2025, 11 липня). *На URC-2025 підписали Тристоронній меморандум щодо реформи ринку праці в Україні*. <https://www.kmu.gov.ua/news/na-urc-2025-pidpysaly-trystoronni-memorandum-shchodo-reformy-rynku-pratsi-v-ukraini> (дата звернення: 22.09.2025).

⁶ Міністерство економіки, довілля та сільського господарства України. (2025, 11 липня). *Україна ухвалила Хартію стійкості людського капіталу на Ukraine Recovery Conference в Римі*. <https://me.gov.ua/News/Detail/4393f34b-9df1-4f57-b00d-27fed8df8d44?lang> (дата звернення: 22.09.2025).

⁷ Ministry of Economy of Ukraine, European Bank for Reconstruction and Development, Folke Bernadotte Academy, & Korn Ferry Public Company. (2025, 11 July). *Human Capital Resilience Charter*. <https://charter.me.gov.ua/> (дата звернення: 22.09.2025).

них спілок, що справляють визначальний вплив на сферу зайнятості країни й інституційна роль яких у національному соціальному діалозі чітко артикульована Конвенцією МОП № 144 "Тристоронні консультації для сприяння застосуванню міжнародних трудових норм"⁸, що ратифікована Україною. Водночас підтримання соціального діалогу постає однією з ключових умов її євроінтеграції, що, зокрема, передбачено статтями 419–421 глави 21 "Співробітництво у галузі зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей" Угоди про асоціацію між Україною та ЄС⁹. В означених контекстах знаковими стали підготовка й представлення МОП у серпні 2025 року оновленої редакції Зеленої книги щодо соціального діалогу в Україні, в якій акцентується, що *"для досягнення ефективних результатів соціальний діалог має спиратися на політичну підтримку всіх залучених сторін, взаємну довіру та повагу між рівноправними партнерами"*¹⁰.

Цілком очевидно, що відновлення людського капіталу України, втраченого якою зумовлені жорстокою тривалою війною, а також сприяння його відтворенню, акумуляції й ефективному використанню на благо суспільства у повоєнний період значною мірою визначатимуться освітньою детермінантою. З державницьких позицій у Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні, презентованій до 30-річчя незалежності України, підкреслюється, що освіта – це *"провідний соціальний інститут, на який покладено головну відповідальність за інноваційний розвиток людини, формування конкурентоспроможного людського капіталу, зрештою – успішного майбутнього української нації"* (Кремень, 2021). Беручи до уваги все вищезазначене, значної актуальності у контексті воєнно-економічних реалій і повоєнних відбудовчих перспектив України набувають дослідження стану і шляхів забезпечення ефективності інституційної тріади "освіта – людський капітал – зайнятість".

Огляд наукових праць за тематикою людського капіталу показує значну кількість ґрунтовних досліджень, зокрема присвячених таким його невіддільним компонентам, як освіта та зайнятість. Так, Д. Терещенко (2019) системно дослідив генезис наукових підходів до теорії людського капіталу. Його поточна динаміка під впливом глобальної турбулентності була аналітично оцінена С. Сіденко (2025). У працях О. Грішнєвої (2001; 2017), М. Чобітька (2019), О. Скібіцького, & В. Липчанського (2020), Н. Корильчук, Л. Дзевецької, & С. Василюк-Зайцевої (2023) показано основні закономірності й тенденції формування та інвестування людського капіталу в освітньому ракурсі. Обґрунтовано, що національні системи вищої освіти

⁸ Верховна Рада України. (1993, 17 грудня). *Постанова "Про ратифікацію Конвенції МОП № 144 про тристоронні консультації (міжнародні трудові норми)"*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3732-12#Text> (дата звернення: 22.09.2025).

⁹ Сімутіна, Я. (2025, лютий). *Соціальний діалог як ключова умова сталого розвитку та євроінтеграції*. Аналітичний звіт. Рада Європи, грудень 2024. <https://rm.coe.int/electronic-version-social-dialogue-as-a-key-condition-for-sustainable-/1680b492d1> (дата звернення: 22.09.2025).

¹⁰ Сіббел, Л., & Міхес, К. (2025). *На шляху до ефективного, впливового та інклюзивного соціального діалогу в Україні: курс на відновлення та відбудову: Зелена книга 2019 року – оновлена редакція 2025 року*. Міжнародне бюро праці, Міжнародна організація праці. <https://doi.org/10.54394/DJRS9426> (дата звернення: 22.09.2025).

мають сприяти отриманню новітніх знань, активізації креативного і творчого розвитку особистості з орієнтацією на цілеспрямоване персоналізоване формування професійної компетентності (Гевць, & Гриценко, 2019).

У межах дослідження феномену "кризи теорії людського капіталу", А. Колотом, О. Герасименко, & А. Шевченком (2023) запропоновано авторське бачення компетентнісного аспекту теорії та практики людського капіталу в умовах становлення «Індустрії 4.0». Значення цифрової трансформації освітньої системи України для формування та реалізації її людського капіталу підкреслюється у працях І. Яненкової, & С. Князева (2019), О. Новікової, В. Антонюк, В. Ляшенко та ін. (2021). Тісний взаємозв'язок ефективності цифровізації та інклюзії людського капіталу доведено N. Durazzi, & S. Tonelli (2024).

Сучасну роль вищої освіти у процесах становлення людського капіталу висвітлено Л. Семів, & Р. Семівим (2009), Д. Лук'яненком, & Л. Антонюк (2019), а також Н. Мосьпан (2021). Шляхи та підходи щодо посилення внеску професійної (професійно-технічної)¹¹ освіти у створення й акумуляцію людського капіталу обґрунтовуються у роботах М. Wallenborn (2010), М. Леснікової (2022), О. Кулачинського, & Н. Каменчук (2024). Ю. Маршавіним (2006; 2014) визначено дієві механізми забезпечення збалансованості між ринком праці та ринком освітніх послуг України у розрізі професійних кваліфікацій. У дослідженні О. Могильного, В. Костриці, & Т. Вітряк (2016) крізь призму концепції гідної праці оцінено державно-регуляторний вплив на сферу людського капіталу та людського розвитку загалом.

Особливості та ризики відтворення, використання, а також подолання дефіциту людського капіталу в умовах воєнного стану в Україні з'ясовано у працях Г. Чепурко (2022), В. Антонюк (2022), В. Онищенко (2023), Н. Зачосової (2023), О. Панькової, & О. Касперовича (2025), О. Ковалю (2025), R. Bandura (2025). Водночас додаткового вивчення потребують питання, пов'язані з мінімізацією невідповідності між продукуючими можливостями вітчизняної освітньої системи та потребами українського ринку праці як способу заповнення втрат національного людського капіталу, зумовлених триваючою великомасштабною війною, що значно загострила низку негативних тенденцій суспільного розвитку країни – демографічних, економічних, соціальних тощо.

Зважаючи на викладене вище, метою статті є з'ясування ролі вищої та професійної освіти у задоволенні потреб національного ринку праці, відновленні людського капіталу в умовах воєнного стану й повоєнної відбудови України та прискоренні її інтеграції до спільного освітнього простору ЄС. Дослідження базується на даних Державної служби статистики України (Держстату), статистичної служби ЄС (Євростату), Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та інших джерел.

¹¹ Термін "професійно-технічна освіта" широко вживався у період дії Закону України "Про професійну (професійно-технічну) освіту" від 10.02.1998 р. № 103/98-ВР, що втратив чинність у зв'язку з набуттям чинності Закону України "Про професійну освіту" від 21.08.2025 р. № 4574-ІХ, що оперує терміном "професійна освіта". У нашій статті обидва ці терміни використовуються як синонімічні.

**Людський капітал і значення його освітньої компоненти
для сфери зайнятості**

У широкому визначенні ОЕСР, людський капітал є сукупністю знань, навичок та інших втілених у людях особистісних характеристик, що допомагають їм бути економічно та соціально продуктивними (Cohen, & Soto, 2001). Відштовхуючись від цього визначення, вітчизняні науковці у складі людського капіталу виокремлюють кілька капітальних елементів, а саме:

- *капітал освіти*, що нині формується на чотирьох рівнях – на рівні загальної, професійної та вищої освіти, а також неперервної освіти (навчання впродовж усього життя, англ. – *lifelong learning*);

- *капітал здоров'я*, де також чітко простежуються природний (генетично закладений) рівень здоров'я та здобутий впродовж життя, що обумовлений сповіданням цінностей здорового способу життя, його сприятливими екологічними та соціальними умовами, доступом до медичних послуг тощо;

- *капітал культури*, що знаходить свій прояв на двох рівнях – споживчому та високодуховному, формування якого потребує філософсько-духовного виховання, культурного збагачення, відповідних практик;

- *соціально-психологічний капітал*, що характеризує як психологічний стан суспільства в цілому (опір стресовим, кризовим і шоківим ситуаціям) та індивідуума зокрема, так і ментальні та духовні цінності людей (Близнюк, 2005; 2011).

Показово, що, розглядаючи освітню складову людського капіталу крізь призму її взаємозв'язку з ринками праці, ОЕСР акцентує увагу на характерній залежності перспектив зайнятості від рівня та якості освіти, а також зростаючих можливостей працевлаштування завдяки впровадженню підходу, орієнтованого на навички. Так, у виданні "Огляд сфери освіти: індикатори ОЕСР" за 2025 рік, на основі аналізу досвіду 38 країн-членів ОЕСР і низки інших держав світу, підкреслюють збереження тривалої тенденції: можливості працевлаштування передусім визначаються рівнем освіти осіб, які шукають роботу, що доводить значну віддачу на ринку праці від високого рівня кваліфікації. За даними статистики, особи з передвищою освітою характеризуються середнім рівнем зайнятості 83%, порівняно з 86% у тих, хто мають ступінь бакалавра, 90% у тих, хто мають ступінь магістра, та 93% у тих, хто мають докторський або еквівалентний ступінь. Натомість, довгострокове безробіття серед безробітних дорослих віком 25–64 років більш поширене серед тих, хто мають нижчий рівень освіти: безробітними протягом року або довше є 36% тих, хто мають освіту нижче повної середньої, 30% осіб з повною середньою або вищою освітою, та 25% осіб з вищою освітою¹².

Інше дослідження ОЕСР показало, що еластичність запасу людського капіталу відносно якості освіти в 3–4 рази більша, ніж відносно її кількис-

¹² Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2025). *Education at a Glance 2025: OECD Indicators*. OECD Publishing. 539 p. <https://doi.org/10.1787/1c0d9c79-en> (дата звернення: 22.09.2025).

них параметрів. А саме, потенціал довгострокового зростання продуктивності набагато більший від покращення якісного, ніж кількісного компонента людського капіталу. Так, підвищення якості освіти, що відображається у постійному покращенні балів за системою міжнародного оцінювання учнів PISA (*Programme for International Student Assessment*) на 5,1%, у підсумку призводить до довгострокового зростання багатофакторної продуктивності від 3,4% до 4,1%. Тоді як збільшення середньої тривалості навчання на 9,3% забезпечує зростання зазначеної продуктивності лише у межах від 1,8% до 2,2% (Égert, de la Maisonneuve, & Turner, 2022).

Поряд із цим, все більше доказів отримує посилення ролі універсальних, професійних, комунікаційних, цифрових та інших навичок, набутих особами, що шукають роботу, для їхньої конкурентоспроможності на ринку праці. Звіт ОЕСР "Розширення можливостей робочої сили в контексті підходу, орієнтованого на навички", оприлюднений у червні 2025 року, показує у світлі поточних демографічних, кліматичних і цифровізаційних тенденцій важливість і особливості впровадження на ринках праці підходу, що орієнтований на навички. Ці особливості, зокрема, стосуються перегляду традиційних моделей найму (що передбачають наявність у претендентів на роботу офіційних дипломів, свідоцтв, сертифікатів), а також зміни вимог до кваліфікації та способів її визнання. У цьому зв'язку в країнах ОЕСР останніми роками поширюється практика "сигналізування про навички" (*skills signalling*), що полягає у цілеспрямованому відкритому повідомленні претендентів на роботу про свої навички через професійні інтернет-мережі, рекомендації колег і знайомих або ж самопрезентацію. Як підкреслюється у звіті ОЕСР, середня кількість заявлених претендентами навичок зросла з 10 у 2018 році до понад 12 у 2023 році. Водночас автори звіту підкреслюють: за очевидних переваг підходу, що орієнтується на навички (зокрема, він забезпечує кращий підбір роботи та вищу адаптивність під час її виконання), існують і серйозні перепони для його впровадження. Насамперед – нерівний доступ до цифрових інструментів, проблеми з підтвердженням навичок та небажання роботодавців довіряти нестандартизованим професійним кваліфікаціям¹³.

Урахування чинника компетенцій і навичок у формуванні й реалізації людського капіталу видається особливо важливим в українських реаліях (по)воєнного часу. Як аргументовано показано ще 2017 року¹⁴ у звіті Світового банку "Навички для сучасної України", один із ключових факторів, що обмежують конкурентоспроможність і зростання людського капіталу країни, а також підвищення добробуту та якості життя українців, – це низька продуктивність праці, що своєю чергою генерується невідповідністю навичок працівників потребам національного ринку праці та вимогам роботодавців. Ці висновки підкреслюють визначальну роль систем усіх рівнів

¹³ Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2025). *Empowering the Workforce in the Context of a Skills-First Approach*. OECD Publishing. 130 p. <https://doi.org/10.1787/345b6528-en> (дата звернення: 22.09.2025).

¹⁴ Світовий банк. (2017). *Навички для сучасної України*. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/808141497006924267/pdf/111553-UKRANIAN-PUBLIC-SkillsformodernUkraineUKR.pdf> (дата звернення: 22.09.2025).

освіти для формування людського капіталу та зміцнення конкурентних позицій економіки. Водночас у нинішню цифрову епоху надзвичайно важливо розуміти, що визнання незаперечного пріоритету людських якостей, компетентностей і функцій, які найкраще виконують саме люди, має стати чітким імперативом освіти нових поколінь – зокрема, концептуалізованої як "Освіта 4.0" та "Освіта 5.0". Позаяк лише люди володіють природною творчістю, креативністю, критичним мисленням, моральністю, життєвими цінностями – усім тим, що непритаманне для продуктів цифрових технологій і штучного інтелекту (Колот, 2025).

Характеристики втрат людського капіталу України внаслідок війни

Поняття "втрати людського капіталу" у цьому дослідженні використовується в найзагальнішому розумінні, що об'єднує всі аспекти шкоди, завданої тривалим і повномасштабним воєнним конфліктом на етапах створення, акумуляції та використання людського капіталу України. Таким чином, його втрати можна охарактеризувати через показники зумовлених війною матеріальних втрат у сферах професійної та вищої освіти, а також показники функціонування галузей, що "продукують" людський капітал (освіта, охорона здоров'я та культура).

Вказані освітні втрати вже сягнули значних масштабів. За інформацією Міністерства освіти і науки України (МОН), станом на середину серпня 2025 року загалом 4296 закладів освіти постраждали від бомбардувань та обстрілів, причому 399 з них зруйновано повністю¹⁵. За розрахунками на основі даних Держстату щодо загальної кількості освітніх закладів певного типу¹⁶, на вказану дату постраждало приблизно 40% вітчизняних закладів вищої освіти та 11% закладів професійної і фахової передвищої освіти.

Скорочення унаслідок війни масштабів економічної діяльності галузей освіти, охорони здоров'я та культури також вплинуло на зменшення поточного та потенційного обсягу національного людського капіталу. Це демонструють дані щодо динаміки показників зайнятості та випуску у розрізі певних видів економічної діяльності в Україні (табл. 1).

Дані табл. 1 показують суттєве скорочення офіційної зайнятості в галузях, що формують людський капітал, – середньооблікова кількість штатних працівників у липні 2025 року порівняно з передвоєнним періодом (січнем 2022 р.) зменшилася на 20,9% в освіті, на 18,5% – у сфері охорони здоров'я та на 14,5% – в агрегованій сфері мистецтва, спорту, розваг і відпочинку. Поряд із цим, лише за перші два роки воєнного протистояння помітно скоротилися реальні обсяги випуску (надання послуг), обраховані в довоєнних цінах: в освіті – на 18,8%; у сфері охорони здоров'я та надання соціальної допомоги – на 6,7%; у сфері мистецтва, спорту, розваг і відпочинку – на 4,9% (табл. 1).

¹⁵ Міністерство освіти і науки України. (2025). *7 мільйонів дітей війни в Україні*. <https://saveschools.in.ua/> (дата звернення: 22.09.2025).

¹⁶ На початок 2024–2025 н.р. в Україні налічувалося 653 заклади професійної освіти (в яких навчалося 214,4 тис. учнів), 320 закладів фахової передвищої освіти (383,5 тис. студентів), а також 314 закладів вищої освіти (956,4 тис. студентів). Див.: Державна служба статистики України. (2025). *Демографічна та соціальна статистика / Освіта*. <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 22.09.2025).

Таблиця 1

Динаміка показників зайнятості та випуску за окремими видами економічної діяльності в Україні, 2021–2025 роки

Порядковий номер	Вид економічної діяльності	Середньооблікова кількість штатних працівників				Випуск продукції, у постійних цінах 2021 року
		січень 2022 р., тис. осіб	липень 2025 р., тис. осіб	липень 2025 р. до січня 2022 р.,		2023 р. до 2021 р., %
				тис. осіб	%	
1	Усього по економіці	7137,1	5367,5	-1769,6	-24,8	76,1
2	Освіта	1211,2	958,1	-253,1	-20,9	81,2
3	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	788,3	639,2	-149,1	-18,9	93,3
3.1	зокрема: охорона здоров'я	709,8	578,2	-131,6	-18,5	нд
4	Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок,	121,0	103,4	-17,6	-14,5	95,1
4.1	зокрема: діяльність у сфері творчості, мистецтва та розваг	64,0	53,8	-10,2	-15,9	нд
4.2	функціонування бібліотек, архівів, музеїв та інших закладів культури	35,5	30,2	-5,3	-14,9	нд

Примітка: Дані наведено Держстатом без урахування територій України, що тимчасово окуповані РФ, та територій, де ведуться (велися) бойові дії.

Джерело: розраховано авторами на основі даних: Державна служба статистики України. (2025). Середньооблікова кількість штатних працівників за видами економічної діяльності. <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 22.09.2025); Державна служба статистики України. (2025). Виробництво та розподіл валового внутрішнього продукту за видами економічної діяльності. <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 22.09.2025).

На наш погляд, спричинені воєнними шоками освітні втрати України у сегментах професійної та вищої освіти слід розглядати як один із серйозних бар'єрів на шляху повоєнної відбудови та розвитку національного ринку праці. Для мінімізації впливу цього обмежувального чинника, одним із необхідних кроків вбачається створення інституційних умов для продуктивного використання знань і навичок, зокрема шляхом зменшення перешкод для розвитку підприємництва, розбудови інноваційної екосистеми, підтримки стартапів і залучення інвестицій у людський капітал, забезпечення рівного доступу до якісної освіти, цифрової інфраструктури та можливостей професійної реалізації в усіх регіонах України, крім тимчасово окупованих територій і територій ведення бойових дій (Близнюк, Бурлай, & Гук, 2025).

Оцінювання рівня працевлаштування випускників після завершення навчання

У контексті прояву людського капіталу в межах національного ринку праці як результуючий індикатор функціонування освітніх систем можна розглядати рівень працевлаштування випускників після завершення навчання. Помітною вадою вітчизняної практики й досі залишається відсут-

ність методологічно відпрацьованих, репрезентативних і регулярних статистичних / соціологічних спостережень такого показника.

Черговою, хоча й досить недосконалою спробою (*авт. – цю думку поділяють й інші експерти, зокрема: Ключівський, 2025*) надання такої інформації стало оприлюднення МОН у травні 2025 р. результатів моніторингу 2021–2024 років щодо працевлаштування випускників закладів вищої та фахової передвищої освіти, які завершили навчання за державним або регіональним замовленням¹⁷. Моніторинг проведено МОН за власною методикою, що охоплювала випускників, які отримали диплом про вищу або фахову передвищу освіту за 3–4 роки до встановлених за вказані роки дат спостереження і щодо яких отримано дані Пенсійного фонду України про їх облікування в реєстрі застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування.

За даними моніторингу МОН, усереднений рівень працевлаштування випускників закладів за всіма рівнями вищої освіти України становив 58,96% у довоєнному 2021 році та, відповідно, 46,18%, 62,06% і 55,23% протягом воєнних 2022–2024 років. Водночас за вказаний період зафіксовано значну варіацію цього показника у розрізі сфер спеціалізації випускників, – від 10,65% до 77,20% (табл. 2). Зазначимо, що до цієї таблиці не включено спеціальності "Медицина (лікувальна справа), стоматологія та педіатрія", "Охорона здоров'я (крім медицини (лікувальної справи), стоматології та педіатрії)" і "Цивільний захист та пожежна безпека, правоохоронна діяльність", які за твердженням МОН "...передбачали в моніторинговий період зазвичай обов'язковий розподіл випускників закладів вищої освіти на робочі місця в державному секторі".

Дані табл. 2, хоча й дають певне уявлення про проблеми працевлаштування українських випускників з вищою освітою, все ж мають низку недоліків. *Перше*, ці дані не враховують неформальну ("тіньову") зайнятість, що має значну поширеність та охоплює переважну більшість видів економічної діяльності в українській економіці (Гук, 2014). *Друге*, дані стосуються "видимих для податкової служби" робочих місць виключно в Україні, що пояснює вкрай низькі рівні офіційного працевлаштування випускників зі спеціалізацією у сферах програмування, інженерії, морського судноплавства, які дуже часто стають працівниками іноземних компаній. *Третє*, дані МОН охоплюють лише тих працюючих, хто отримав диплом за 3–4 роки до дати спостереження, що дуже обмежує коло осіб, охоплених моніторингом. *Четверте*, дані моніторингу МОН не враховують чинник наявності договору між закладом вищої освіти (ЗВО) та випускниками щодо їхнього працевлаштування, і це "підсвічує" за давню проблему повної відсутності контролю за виконанням таких договорів.

¹⁷ Міністерство освіти і науки України. (2025). *Звіт з моніторингу працевлаштування випускників закладів вищої та фахової передвищої освіти (дати спостереження – 01 листопада 2023 року та 01 листопада 2024 року)*. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/2025/05/07/zvit-z-monitorynhu-pratsevlashtuvannya-2023-2024-rozmishcheno-07-05-2025.pdf> (дата звернення: 22.09.2025).

Таблиця 2

**Рівень працевлаштування випускників закладів вищої
й фахової передвищої освіти України, які завершили навчання
за державним / регіональним замовленням, 2021–2024 рр., %**

Сфера спеціалізації	Результати моніторингу МОН за:			
	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Загалом	58,96	46,18	62,06	55,23
Право та міжнародне право	66,30	59,85	69,20	62,21
Публічне управління та адміністрування	67,51	57,05	77,20	63,71
Освіта	60,22	49,40	63,51	55,86
Сільське господарство та ветеринарія	58,23	47,91	60,14	52,59
Інженерія (крім суднобудування)	58,32	47,86	63,14	55,05
Біологія, природничі науки та математика (крім фізики)	58,82	47,69	63,10	56,86
Транспорт (крім морського та внутрішнього водного)	59,91	47,20	62,59	55,65
Економіка, сервіс, управління та адміністрування	62,64	47,07	61,06	52,78
Культура і мистецтво (крім дизайну, хореографії та образотворчого мистецтва)	57,56	45,28	61,10	51,77
Гуманітарні науки (крім філології)	58,17	44,76	57,11	52,54
Будівництво та технології (крім архітектури)	60,05	44,61	61,60	53,34
Соціальна робота та соціальне забезпечення	61,15	43,89	62,13	52,14
Суднобудування	44,55	38,35	60,00	36,44
Філологія	48,98	30,39	45,70	41,14
Архітектура	48,50	28,73	43,72	37,77
Дизайн, хореографія та образотворче мистецтво	45,06	28,38	46,73	45,51
Інформаційні технології та прикладна математика (крім інженерії програмного забезпечення)	37,61	26,17	40,30	38,78
Інженерія програмного забезпечення	27,37	19,17	39,25	34,04
Морський та внутрішній водний транспорт	14,10	10,65	20,60	18,55

Джерело: Міністерство освіти і науки України. (2025). *Звіт з моніторингу працевлаштування випускників закладів вищої та фахової передвищої освіти (дати спостереження – 01 листопада 2023 року та 01 листопада 2024 року)*. С. 7–9. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/2025/05/07/zvit-z-monitorynhu-pratsevlashtuvannya-2023-2024-rozmishcheno-07-05-2025.pdf> (дата звернення 22.09.2025).

І, зрештою, головним недоліком моніторингу МОН є його спрямованість лише на тих випускників з вищою освітою, які завершили навчання за державним або регіональним замовленням, не включаючи тих, хто навчався "на контракті", і це при тому, що у 2024 році таку форму навчання мали 60% усіх українських студентів¹⁸. Також поза увагою МОН – і, відповідно, ринку праці, – залишаються понад 9,5 тис. випускників ЗВО, заснованих на приватній і корпоративній власності (дані на початок 2024–2025 н.р.). При цьому, частка таких ЗВО на вказану дату перевищила 34% і вказаного держзамовлення вони практично не отримують (з 2021 р. МОН у рамках пілотного проєкта надає його на підготовку лише 40–50 фахівців кільком приватним ЗВО¹⁹; у 2024 р. вони отримали державне замовлення на підготовку 51 фахівця із його загального обсягу – 170 тис. 159 осіб²⁰).

¹⁸ Секретаріат Кабінету Міністрів України. (2024, 05 січня). *Прем'єр-міністр: Уряд планує масштабну реформу вищої освіти, щоб охопити державною підтримкою якнайбільше студентів*. <https://www.kmu.gov.ua/news/premier-ministr-uriad-planuje-masshtabnu-reformu-vyshchoi-osvity-shchob-okhopyty-derzhavnoiu-pidtrymkoiu-iaknaibilshe-studentiv> (дата звернення: 22.09.2025).

¹⁹ Міністерство освіти і науки України. (2021, 30 квітня). *Приватні заклади вищої освіти зможуть здійснювати підготовку фахівців за державним замовленням*.

Інформаційно-аналітичне підґрунтя для вказаних вище припущень – на прикладі українського ІТ-сектору (сектору інформаційних технологій, англ. – *Information Technology (IT) Sector*) – наведено в табл. 3. Дані цієї таблиці вказують на високу привабливість професії, висококонкурентну зарплату та значний попит на вітчизняних ІТ-фахівців в Україні та за кордоном, що на практиці сприяє їх успішному працевлаштуванню.

Таблиця 3

Окремі характеристики ІТ-сектору України в контексті зайнятості та інших аспектів діяльності, за останній період, за який наявні дані

Аспект, період	Характеристика
Глобальна конкурентоспроможність ІТ-сектору України, 2024 р.	ІТ-сектор України у світових рейтингах: <ul style="list-style-type: none"> Індекс володіння цифровими навичками = 76 (за максимального значення 100); Індекс розвитку інформаційно-комунікаційних технологій = 81 (за максимального значення 100); Індекс розвитку електронного урядування = 0,88 (за максимального значення 1,0)
Макроекономічний внесок, 2024 р.	Експорт ІТ-послуг = 37,4% загального експорту послуг України. Експорт ІТ-послуг = 11,5% загального експорту товарів і послуг України. Експорт ІТ-послуг = 3,4% ВВП України. Робоче місце ІТ-фахівця зберігає 2,8 робочого місця фахівців іншого профілю
«Тінізація» фінансово-економічної діяльності, 2018 р.	Рівень тіньової економічної діяльності в українському сегменті ІТ-послуг, визначений: <ul style="list-style-type: none"> за методом збитковості підприємств = 27%; на основі врахування доходів від експорту ІТ-послуг = 75%
Зайнятість ІТ-фахівців в Україні, 2024 р.	В ІТ-індустрії в Україні працює (і сплачує податки до бюджету України): <ul style="list-style-type: none"> за даними дослідження «<i>IT Research Ukraine 2024</i>», проведеного за підтримки Міністерства цифрової трансформації України: 238–240 тис ІТ-фахівців; за даними звіту Асоціації ІТ України «<i>Digital Tiger: The Market Power of Ukrainian IT – 2024</i>»: 293,2 тис ІТ-фахівців.
Зайнятість українських ІТ-фахівців за кордоном, 2024 р.	В ІТ-індустрії за кордоном працює (і сплачує податки до бюджетів країн працевлаштування): <ul style="list-style-type: none"> за даними дослідження «<i>IT Research Ukraine 2024</i>» = 62–64 тис українських ІТ-фахівців (≈21% їх загальної чисельності).
Заробітна плата в Україні, 2024 і 2025 рр.	Оплата праці ІТ-фахівців в Україні, за місяць: <ul style="list-style-type: none"> за даними дослідження "<i>IT Research Ukraine 2024</i>": медіанна²¹ зарплата ІТ-фахівця в Україні становить 2590 дол. США; за даними звіту "<i>Digital Tiger: The Market Power of Ukrainian IT – 2024</i>": у ТОП-10 медіанних нетто-зарплат: напрям "<i>Solution Architect</i>" (Архітектор рішень) – 7600 дол. США; напрям "<i>Machine Learning</i>" (Машинне навчання) – 3700 дол. США;

<https://mon.gov.ua/news/privatni-zakladi-vishchoi-osviti-zmozhut-zdiysnyuvati-pidgotovku-fakhivtsiv-za-derzhavnim-zamovlenniam> (дата звернення: 22.09.2025).

²⁰ Кабінет Міністрів України. (2024). *Постанова "Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2024 році"* від 28.06.2024 р. № 760 (зі змінами). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/760-2024-%D0%BF#Text>

²¹ За визначенням Євростату, медіанна зарплата характеризує такий рівень оплати праці, що у ранжованому за зростанням розміру зарплат ряді певної кількості працівників, половина з них заробляє менше цього рівня, а інша половина працівників – більше (див.: Eurostat (n.d.). *Structure of Earnings Survey – Main Indicators*. https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/earn_ses_main_esms.htm (дата звернення: 22.09.2025)). В економічному сенсі, медіанна зарплата є більш показовим статистичним індикатором, аніж середня зарплата.

Аспект, період	Характеристика
	<ul style="list-style-type: none"> за даними порталу пошуку роботи "Work.ua", в Україні медіанна брутто-зарплата в категорії "ІТ, комп'ютери, інтернет" у червні 2025 р. = 30 тис. грн. Водночас за спеціалізацією: <ul style="list-style-type: none"> → Учитель інформатики – 13,5 тис. грн; → Викладач програмування – 14,3 тис. грн; → DevOps-інженер – 74,0 тис. грн; → Програміст Java – 87,5 тис. грн.
Привабливість ІТ-спеціальностей для абітурієнтів, 2024 р.	<p>За даними українського порталу ІТ-спільноти "DOU", під час вступної кампанії 2024 р.:</p> <ul style="list-style-type: none"> абітурієнти мали змогу подати заяви на вступ на ІТ-спеціальності до 171 ЗВО України; кількість заяв на вступ зменшилась майже на 40 тисяч (на 24%) порівняно з 2023 р., що пов'язано головно зі зменшенням загальної кількості вступників до ЗВО (майже на третину порівняно з 2023 р.); в ЗВО чисельність зарахованих першокурсників на ІТ-спеціальності за державним замовленням зменшилась на 20% (з 15 тис осіб у 2023 р. до 12 тис осіб у 2024 р.), а за контрактною формою навчання – на 38% (з майже 20 тис осіб у 2023 р. до 12 тис осіб у 2024 р.)
Держзамовлення на підготовку фахівців за всіма освітньо-професійними ступенями (прийом)	<p>Згідно з постановою Кабінету Міністрів України "Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2024 році" від 28.06.2024 р. № 760, за галуззю знань "Інформаційні технології" (спеціальності: "Інженерія програмного забезпечення"; "Комп'ютерні науки"; "Комп'ютерна інженерія"; "Кібербезпека"; "Системний аналіз"; "Інформаційні системи та технології") обсяг держзамовлення для всіх освітніх закладів України (професійна, передвища та вища освіта) затверджено на рівні 19 тис 306 осіб або 11,3% його загального обсягу (170 тис 159 осіб)</p>

Джерело: складено авторами на основі даних джерел (дата звернення 22.09.2025): Державна служба статистики України. (2025). *Індекс цифрової економіки та суспільства (DESI). Компонент: Людський капітал. Наявність розширених навичок та розвитку.* <https://www.ukrstat.gov.ua/>; ІТ Ukraine Association. (2025, March). *Digital Tiger: The Market Power of Ukrainian IT – 2024.* <https://itukraine.org.ua/files/DigitalTiger2024.pdf>; Асоціація "Lviv IT Cluster". (2024, 27 листопада). *Українська техгалузь на третій рік війни: результати IT Research Ukraine 2024. Стійкість як нова реальність.* <https://itcluster.lviv.ua/ukrayinska-tehgaluz-na-tretij-rik-vijny-rezultaty-it-research-ukraine-2024-stijkist-yak-nova-realnist/>; Портал пошуку роботи "Work.ua". (2025). *Середня зарплата за категорією "ІТ, комп'ютери, інтернет" в Україні (станом на червень 2025 р., за вакансіями).* <https://www.work.ua/salary-it/?sort=salary>; Іпполітова, І. (2025, 08 квітня). *Скільки айтивців в Україні: рекордна кількість закритих ІТ-ФОПів за рік.* Портал ІТ-спільноти "DOU". <https://dou.ua/lenta/articles/how-many-devs-in-ukraine-2025/>; Іпполітова, І. (2024, 07 жовтня). *Вступна кампанія 2024: на 30% менше ІТ-першокурсників, ніж торік.* Портал ІТ-спільноти "DOU". <https://dou.ua/lenta/articles/admission-campaign-2024/>; Яремчук, Р.Є. (2020). Особливості тінізації сфери інформаційно-комунікаційних послуг на національному та регіональному рівнях. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*, 4(144), 8–17. <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2020-4-2>

Ще однією серйозною за давню проблемою працевлаштування випускників українських вишів є те, що понад 80% з їхнього числа не працюють за спеціальністю (Ключівський, 2025), що засвідчує тривалу невідповідність можливостей системи вищої освіти потребам ринку праці України. Недарма у згаданому вище звіті Світового банку наголошено: понад 70% українських фірм вказали, що випускники закладів загальної (включаючи вищу) і професійно-технічної освіти не володіють практичними навичками або сучасними знаннями, а 64% фірм засвідчили, що навички, набуті випускниками вітчизняних профтехів (закладів професійно-технічної

освіти – ЗПТО), не задовольняють їхні потреби як роботодавців²². Причинами цього можуть бути як недосконалі нормативно-правова база та механізм формування регіонального та державного замовлення на підготовку кваліфікованих робітників, так і неефективний моніторинг потреб ринку праці, залишковий принцип фінансування, відсутність цілісної системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації педагогічного персоналу, застаріла матеріально-технічна база ЗПТО тощо (Близнюк, 2021).

Варто зазначити, що попри високу потребу національного ринку праці у кваліфікованих робітниках, рівень працевлаштування випускників вітчизняних закладів професійної освіти досі залишається не досить високим. Результати проведеного МОН опитування серед випускників закладів професійної освіти 2022 року свідчать, що на момент анкетування мали роботу лише 65% з них. Оцінюючи вплив війни на ситуацію з їхнім працевлаштуванням, 63% усіх опитаних випускників зазначили, що в умовах війни зарплата була нижчою, ніж очікувалось, 53% – зауважили, що їм було важко знайти роботу за отриманою професією, а 50% вказали, що їм було важко знайти будь-яку роботу²³.

Інше опитування – серед випускників українських профтехів 2023 року – показало, що для більшості з них (66,8% респондентів) інтеграція до ринку праці була дуже швидкою, адже роботу вони знайшли менше ніж за 1 місяць. Ще приблизно чверть (22,6%) випускників шукали роботу від 1 до 3 місяців²⁴. Така швидкість працевлаштування зумовлена насамперед нинішнім надвисоким попитом на працівників робітничих професій в Україні.

Хоча реформування системи професійно-технічної освіти України триває ще з 2016 року, досягти однієї з поставлених реформаторських цілей – збільшити привабливість цієї освіти для українських абітурієнтів – поки так і не вдалося. Частка вступників до ЗПТО у загальній чисельності вступників коливається у діапазоні від 30 до 36%, тобто лише приблизно третина з них стає студентами профтехів (рисунок).

У цьому зв'язку слід привернути увагу до за давненої проблеми збереження масштабних кваліфікаційних розривів, тобто розривів у навичках (невідповідність між навичками і кваліфікацією, якими володіють претенденти на роботу, та навичками і кваліфікацією, які потрібні роботодавцям). Адже для того – як підкреслюють роботодавці, – щоб молодий фахівець працював з віддачею хоча б на 20–30%, на його професійну підготовку в компанії потрібно витратити мінімум 8 місяців. І сьогодні в Україні більше

²² Світовий банк. (2017). *Навички для сучасної України*. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/808141497006924267/pdf/111553-UKRANIAN-PUBLIC-SkillsformodernUkraineUKR.pdf> (дата звернення: 22.09.2025).

²³ ДНУ "Інститут освітньої аналітики" МОН України. (2023). *Інформаційно-аналітичні матеріали за результатами моніторингового дослідження кар'єрних траєкторій випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти*. https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2024/01/az_monitoringovogo-doslidzhennya-karyernih-trayektorij-vypusknikiv-zppo.pdf (дата звернення: 22.09.2025).

²⁴ Судаков, М. (2024). *Кар'єрні траєкторії випускників. Звіт за результатами опитування випускників закладів професійної освіти 2023 року*. Мультидонорська ініціатива "Skills4Recovery". [https://solidarityfund.org.ua/wp-content/uploads/2025/01/karyerni-trayektoriyi-vpusknikiv-zvit-za-rezultatamy-opytuvannya-vpusknikiv-zakladiv-profesijnoy-osvity-2023-roku.pdf](https://solidarityfund.org.ua/wp-content/uploads/2025/01/karyerni-trayektoriyi-vypusknikiv-zvit-za-rezultatamy-opytuvannya-vpusknikiv-zakladiv-profesijnoy-osvity-2023-roku.pdf) (дата звернення: 22.09.2025).

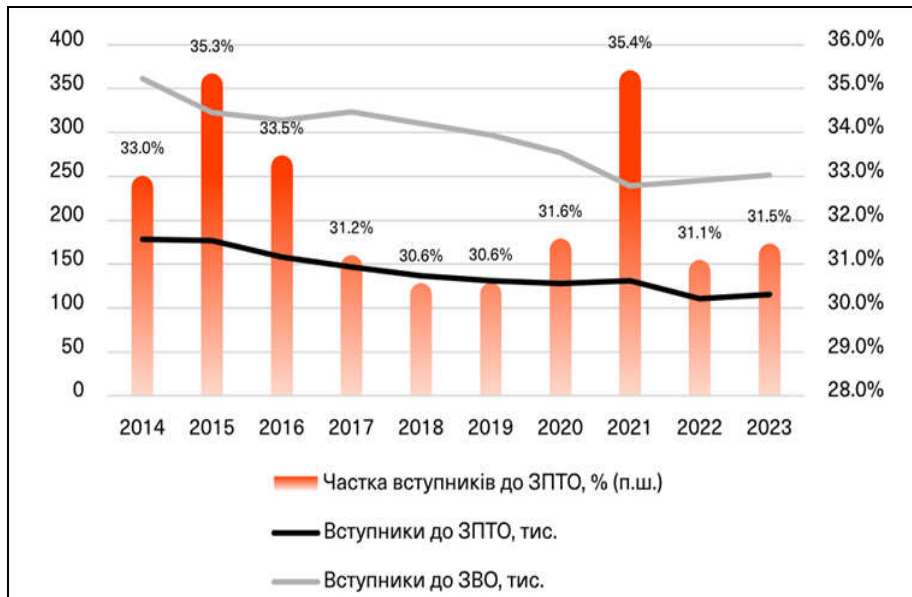

Рисунок. Динаміка чисельності та частки вступників до закладів професійно-технічної та вищої освіти в Україні

Джерело: Аналітична платформа "VoxUkraine". (2025, 10 червня). Біла книга реформ 2025. Розділ 13. Реформування освіти й науки. <https://voxukraine.org/bila-knyga-reform-2025-rozdil-13-reformuvannya-osvity-i-nauky> (дата звернення 22.09.2025).

половини найманих працівників (54%) доводиться перенавчати, займатися їхньою перепідготовкою та підвищенням кваліфікації, причому 32% із них навчаються за рахунок підприємств (Сидоренко, & Горошкова, 2024).

Слід зауважити, що значний потенціал для скорочення кваліфікаційних розривів на ринку праці України вбачається в діяльності восьми центрів професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості, які готують спеціалістів за 98 робітничими професіями та понад 400 напрямками підвищення кваліфікації²⁵. У цих Центрах вітчизняні роботодавці можуть замовити підготовку фахівців як на наявні вакансії, так і на вакансії, які з'являться у них найближчим часом (такою можливістю в I півріччі 2024 р. скористалися 4370 українських підприємств), а також за власні кошти відправити на навчання новій професії або підвищення кваліфікації вже працюючих у них співробітників²⁶. Посилення та щонайповніша реалізація вказаного потенціалу, на наш погляд, має стати однією з цілей планованої реформи Державної служби зайнятості.

Як показує практика, на зростаючий дисбаланс на ринку праці України між попитом на кваліфікованих працівників та пропозицією їхньої робочої сили неабиякий вплив має значне щорічне скорочення абітурієнтів, які

²⁵ Державний центр зайнятості. (2025, 28 квітня). Сім центрів профтехосвіти Служби зайнятості отримали наглядові ради. <https://www.dcz.gov.ua/news/singlenews/800>

²⁶ Урядовий портал. (2024, 26 липня). Починаємо реформу центрів профтехосвіти ДСЗ, щоб значно збільшити підготовку фахівців за запитом бізнесу, – Юлія Свириденко. <https://www.kmu.gov.ua/news/pochynaemo-reformu-tsentriv-proftekhosvity-dsz-shchob-znachno-zbilshyti-pidgotovku-fakhivtsiv-za-zapytom-biznesu-iuliia-svirydenko>

прагнуть здобути професійну освіту. Це підтверджує динаміка даних МОН щодо загальної чисельності заявників на навчання у сфері професійної освіти: у 2023 році цей показник становив 225,2 тис. осіб, у 2024 році – вже 219,3 тис. осіб²⁷, а станом на серпень 2025 року – лише 66,2 тис. осіб, через що МОН вимушено продовжило вступ до профтехів до 1 жовтня цього року²⁸.

На потенційне посилення дисбалансу між попитом українського бізнесу на кваліфікованих працівників та пропозицією їхньої робочої сили вказують й інші серйозні проблеми у сфері отримання професійної освіти. В умовах воєнного стану дуже ускладнилася організація очної форми навчання у ЗПТО України через проблеми безпеки, особливо в прифронтових зонах. Іншими ключовими проблемами постають:

- *обмежений доступ до стажування* – чимало роботодавців стикаються з обмеженнями у сфері безпеки та економіки, які не дозволяють їм пропонувати можливості стажування студентам професійно-технічних навчальних закладів;
- *зруйновані або пошкоджені навчальні заклади* – студенти в постраждалих регіонах не мають доступу до очних освітніх послуг;
- *обмежені ресурси для дистанційного навчання* – багато закладів не мають необхідної інфраструктури та технологій для забезпечення високоякісної дистанційної освіти;
- *недостатня технічна інфраструктура* – наявні приміщення не повністю підтримують сучасне навчання, яке відповідає потребам ринку праці²⁹.

Ці та інші проблеми вітчизняної системи професійної освіти потребують розв'язання, причому з урахуванням завдань повоєнної економічної відбудови України та її інтеграції до спільного освітнього простору ЄС. Серед дієвих інструментів вирішення цих проблем можуть бути інституційні зміни, спрямовані на посилення кон'юнктурної взаємодії освітньої галузі та національного ринку праці.

Сучасні підходи та індикатори політики щодо здобуття професійної освіти та працевлаштування випускників у ЄС та світі

Шляхи та інструменти вирішення проблем, що негативно впливають на можливості та ефективність працевлаштування українських випускників, доцільно визначати з урахуванням відповідного досвіду і практик Європейського Союзу та інших успішних у цьому країн. Так, впроваджуваною у 2010–2020 рр. Стратегією "Європа – 2020" передбачалося досягнення

²⁷ European Training Foundation. (2025). *Torino Process System Monitoring Report: Ukraine (2024 update)*. https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2025-02/UKR%202024%20TRP_L1_Monitoring_report_EN%20%281%29.pdf (дата звернення: 22.09.2025).

²⁸ Міністерство освіти і науки України. (2025, 27 серпня). *МОН продовжило вступ до профтехів до 1 жовтня 2025. Майже 70 тисяч людей уже подали заявки*. <https://mon.gov.ua/news/mon-prodovzhylo-vstup-do-proftekhyv-do-1-zhovtnia-2025-maizhe-70-tysyach-liudei-uzhe-podaly-zaiavky> (дата звернення: 22.09.2025).

²⁹ European Training Foundation. (2025). *Torino Process System Monitoring Report: Ukraine (2024 update)*. https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2025-02/UKR%202024%20TRP_L1_Monitoring_report_EN%20%281%29.pdf (дата звернення: 22.09.2025).

таких цільових індикаторів щодо зайнятості, освіти та навчання: рівень зайнятості – не менше 75% для осіб віком 20–64 років; частка осіб, які достроково залишають систему освіти та навчання, – менше 10%; щонайменше 40% європейців віком 30–34 років повинні мати повну вищу освіту. У подальшому відповідні спільні пріоритети ЄС були узгоджені на основі Рекомендації Ради ЄС від 24.11.2020 р. "Про професійну освіту та навчання (ПОН) для сталої конкурентоспроможності, соціальної справедливості та стійкості"³⁰ та Оснабрюкської декларації від 30.11.2020 р. "Про професійну освіту та навчання як фактора, що сприяє відновленню та справедливому переходу до цифрової та зеленої економіки"³¹, що на період 2021–2025 років визначає основними такі чотири сфери: (i) стійкість та досконалість завдяки якісній, інклюзивній та гнучкій ПОН; (ii) створення нової культури навчання протягом усього життя – актуальність безперервної ПОН і цифровізації; (iii) сталий розвиток – зелений зв'язок у межах ПОН; (iv) Європейський простір освіти та навчання та міжнародна ПОН. Зважаючи на це, держави-учасниці у 2022 році розробили національні плани імплементації вказаних документів, що містять заходи для досягнення поточних пріоритетів ЄС у сфері професійної освіти та навчання³².

Крім того, визначальні принципи поточного соціального розвитку ЄС у сферах освіти та зайнятості викладені в документі "Європейська опора соціальних прав", ухваленому 2017 року. Відповідним планом дій щодо його імплементації встановлено стратегічні соціальні цілі ЄС на період до 2030 року, серед яких такі: 78% населення працездатного віку мають бути працевлаштованими, а 60% усіх дорослих мають брати участь у щорічному професійному навчанні. Європейська опора соціальних прав також передбачає, що в ЄС "...кожна людина має право на якісну та інклюзивну освіту, професійну підготовку та навчання впродовж життя з тим, щоб підтримувати та набувати навичок, які дозволяють їй повноцінно брати участь у суспільному житті та успішно долати перехідний період на ринку праці". Для досягнення цієї мети ЄС реалізує програмні ініціативи "Європейський порядок денний щодо розвитку навичок" (з 2020 р.) і "Посилена гарантія для молоді" (з 2022 р.). Остання передбачає надання країнами ЄС своїм громадянам – а саме, молоді віком до 30 років, – гарантованої можливості отримувати протягом 4-х місяців після закінчення формальної освіти або втрати роботи якісні пропозиції з працевлаштування, безперервної освіти, професійної підготовки чи стажування. До прийнятого

³⁰ Council of the European Union (2020). Council Recommendation of 24 November 2020 on vocational education and training (VET) for sustainable competitiveness, social fairness and resilience (2020/C 417/01). *Official Journal of the European Union*, C417/1, 02.12.2020. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=oj:JOC_2020_417_R_0001 (дата звернення: 22.09.2025).

³¹ European Centre for the Development of Vocational Training. (2020, 30 November). *Osnabrück Declaration on vocational education and training as an enabler of recovery and just transitions to digital and green economies*. https://www.cedefop.europa.eu/files/osnabrueck_declaration_eu2020.pdf (дата звернення: 22.09.2025).

³² European Centre for the Development of Vocational Training. (2025). *VET policies and systems*. <https://www.cedefop.europa.eu/en/themes/vet-policies-and-systems> (дата звернення: 22.09.2025).

Єврокомісією 2024 р. Плану дій щодо подолання дефіциту робочої сили та кваліфікованих кадрів також включено заходи, що сприяють працевлаштуванню випускників (у т. ч. за визначеними 42 "дефіцитними" для ЄС професіями) і стосуються надання підтримки розвитку навичок, навчання та освіти, а також покращення справедливої мобільності працівників та учнів у межах ЄС³³.

У найближчі роки, як вважає Європейський центр розвитку професійної підготовки, ключовими напрямками дій щодо розвитку ПОН в Європі стануть: (i) координація та підтримка політичних зусиль і розподілу ресурсів в умовах політичних змін; (ii) посилення участі ринку праці в політиці професійної освіти та системі навчання впродовж усього життя; (iii) просування цифрового та "зеленого" переходу у сфері ПОН; (iv) підвищення привабливості професійної освіти та охопленості нею; (v) покращення компетенцій викладачів та майстрів професійної освіти; (vi) розширення можливостей навчання впродовж усього життя для всіх³⁴.

Упровадження низки вказаних вище програм та інших заходів європейської політики, – наприклад, реалізація країнами-учасницями амбітних національних планів із реалізації пріоритетів професійної освіти та навчання у період до 2030 року, – дає гарні результати щодо влаштування молоді ЄС на робочі місця. Останні наявні дані Євростату³⁵ показують, що в 2024 році працевлаштованими були 82,3% нещодавніх європейських випускників – осіб віком 20–34 років, які отримали диплом у закладах середньої або вищої освіти ЄС протягом останніх 1–3 років. Показово, що зростання рівня зайнятості випускників спостерігається в ЄС уже понад десять останніх років, за винятком "пандемічного" 2020 року, – ще з 2013 р., коли цей показник становив 74,3%.

Середній термін для Євросоюзу, протягом якого половина випускників після закінчення університету отримують свою першу роботу, становить 6 місяців. Примітно, що найважливішим фактором при пошуку робочого місця європейські випускники називають можливість кар'єрного зростання (38% опитаних) і рівень зарплати (35%), а фактори відповідності посади набутій професії та стабільності зайнятості пріоритетними є лише для незначного їх числа (15% і 13% відповідно)³⁶.

Хоча за підсумками 2024 року у 22-х із 27-ми країн ЄС рівень зайнятості нещодавніх випускників перевищував 80%, спостерігалися помітні

³³ European Commission. (2024, 20 March). *Labour and skills shortages in the EU: an action plan*. COM(2024) 131 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52024DC0131>

³⁴ European Centre for the Development of Vocational Training, & European Training Foundation. (2025). *Towards EU priorities: 2021–25 progress: insights from monitoring and analysis*. 36 p. <https://doi.org/10.2801/3786859> (дата звернення: 22.09.2025).

³⁵ Eurostat. (2025, 27 August). *Employment rates of recent graduates*. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Employment_rates_of_recent_graduates#:~:text=update:%20June%202026,-Highlights.EU%20was%2080.0%25%20in%202024 (дата звернення: 22.09.2025).

³⁶ Digital Publishing Platform "FE News". (2023, 27 September). *Six months: the average time it takes for a graduate to find a job in the current climate*. <https://www.fenews.co.uk/student-view/six-months-the-average-time-it-takes-for-a-graduate-to-find-a-job-in-the-current-climate/> (дата звернення: 22.09.2025).

міжкраїнні відмінності. Так, найвищі показники працевлаштування випускників у вказаний рік демонстрували Нідерланди (91,6%), Німеччина (90,5%) та Мальта (95,8%), тоді як найнижчі – Румунія (75,0%), Греція (73,2%) та Італія (69,6%). Як показує практика Євросоюзу, рівень освіти відіграє ключову роль при влаштуванні випускників на робочі місця. Ті з них, хто мав вищу освіту, загалом мали найвищі рівні зайнятості та були краще захищені від ризиків безробіття³⁷.

Європейські експерти зазначають, що державам ЄС важливо забезпечити для молоді плавний перехід від освіти до роботи, щоб уникнути ризику стати особою (зазвичай, віком 15–24 років), яка не працює, не здобуває освіти та не проходить професійну підготовку (*Not in Education, Employment or Training – NEET*). Цей ризик зменшується з підвищенням здобутого рівня освіти та необхідних навичок, затребуваних роботодавцями. У цьому зв'язку Європейський центр з розвитку професійної освіти (*European Centre for the Development of Vocational Training – CEDEFOP*) фокусує увагу на дедалі зростаючому в ЄС попиті на високорівневі цифрові навички в усіх секторах – від виробництва та будівництва до охорони здоров'я та державних послуг, – що підкреслює нагальну потребу в системах "навчання впродовж життя", спроможних підтримувати безперервний професійний розвиток людини³⁸.

Згідно з політикою Євросоюзу, *ключовим елементом системи "навчання впродовж життя" постає професійна освіта та навчання*, і підвищення її ефективності для ринків праці країн ЄС визначено як стратегічний пріоритет освітнього розвитку. Аналіз інституційної структури сучасної європейської системи професійної освіти та навчання показує, що у числі її характерних рис слід назвати комплексність, багатомірність, охоплення усіх сторін соціального діалогу, наявність цілісної стратегічно-програмної основи діяльності, що тісно корелює зі стратегіями соціоекономічного розвитку ЄС загалом (Костриця, & Бурлай, 2019).

Останні роки ЄС демонструє прогрес у наближенні до вказаного пріоритету. Зокрема, у 2023 році загальноєвропейський рівень працевлаштування нещодавніх випускників середньої професійної освіти становив 81,0%, що значно перевищує аналогічний показник для України (68,3%³⁹). За вказаний період рівень зайнятості серед випускників середньої професійної освіти перевищував 82% у таких 10-ти державах ЄС як: Мальта, Німеччина, Нідерланди, Данія, Австрія, Швеція, Чехія, Естонія, Угорщина та

³⁷ Eurostat. (2025, 27 August). Employment rates of recent graduates. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Employment_rates_of_recent_graduates#:~:text=update:%20June%202026.-,Highlights,EU%20was%2080.0%25%20in%202024 (дата звернення: 22.09.2025).

³⁸ European Centre for the Development of Vocational Training. (2025, 06 June). *Skills forecast insights for a future-proof Europe*. <https://www.cedefop.europa.eu/en/news/skills-forecast-insights-future-proof-europe> (дата звернення: 22.09.2025).

³⁹ Судаков М. (2024). *Кар'єрні траєкторії випускників. Звіт за результатами опитування випускників закладів професійної освіти 2023 року*. Мультидонорська ініціатива Skills4Recovery. <https://solidarityfund.org.ua/wp-content/uploads/2025/01/karyemi-trayektoriyi-vypusknikiv-zvit-za-rezultatamy-opytuvannya-vypusknikiv-zakladiv-profesijnoyi-osvity-2023-roku.pdf> (дата звернення: 22.09.2025).

Словенія. Водночас статистика фіксує помітний міжкраїнний розрив за цим показником, що коливається від 62,2% в Італії до 95,6% на Мальті⁴⁰.

Як указувалося вище, першочергове значення для конкурентних позицій працюючих і осіб, що лише виходять на ринок праці, у сучасну епоху відіграють *навички*. Згідно з даними звіту "Майбутнє робочих місць", цьогогоріч представлено Всесвітнім економічним форумом (ВЕФ), у період до 2030 року зміняться 39% ключових навичок, необхідних сьогодні для конкурентоспроможності на ринку праці, а наявність цифрових навичок у працівників стане першочерговою обов'язковою вимогою роботодавців. Примітно, що за критерієм затребуваності ключових навичок на ринку праці у період до 2030 року, на трьох перших позиціях глобального рейтингу, складеного експертами ВЕФ, стоять: вміння застосовувати штучний інтелект та великі дані (*Big Data*); навички роботи з інформаційно-цифровими мережами та дотримання кібербезпеки; а також технологічна грамотність⁴¹.

Зважаючи на ці загальносвітові тенденції та гостру потребу ЄС у подоланні дефіциту кваліфікованих кадрів, що загрожує його конкурентоспроможності, інноваційності та здатності адаптуватися до сучасних глобальних викликів, у березні 2025 р. Європейська комісія презентувала комплексну *стратегію "Союз навичок" (Union of Skills)*, що зосереджена на таких 4-х напрямках:

(1) розвиток навичок для якісного життя та роботи завдяки міцній освітній базі;

(2) підвищення кваліфікації та перепідготовка гнучкої робочої сили для цифрового та зеленого переходу;

(3) поширення навичок по всьому Європейському Союзу для забезпечення конкурентоспроможності;

(4) залучення, розвиток та утримання талантів заради майбутнього Європи⁴².

Для України як країни – кандидата на вступ до ЄС важливо рухатися в руслі пріоритетів, визначених Єврокомісією для країн-учасниць щодо розвитку і поширення навичок. У цьому контексті слід зазначити, що станом на травень 2025 р. в Україні працювало 162 кваліфікаційних центри, де навіть без навчання у закладі освіти можна підтвердити свої знання, уміння та навички за 532 професійними кваліфікаціями. Такою можливістю наразі вже скористалися понад 6 тис. українських громадян⁴³. Українським важливим також є започаткування в червні 2024 р. "Skills Alliance" ("Альянс навичок") – спільної ініціативи урядів України та Німеччини, а також бага-

⁴⁰ Eurostat. (2024, 21 August). *83.5% of recent graduates employed in 2023*. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240821-1> (дата звернення: 22.09.2025).

⁴¹ World Economic Forum. (2025, January). *The Future of Jobs Report 2025*. <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2025/> (дата звернення: 22.09.2025).

⁴² European Commission. (2025, 05 March). *The Union of Skills*. COM(2025) 90 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/PDF/?uri=CELEX%3A52025DC0090> (дата звернення: 22.09.2025).

⁴³ Федюк, В. (2025, 14 травня). *Union of Skills: як Європа буде майбутнє через навички*. <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3992807-union-of-skills-ak-evropa-budue-majbutne-cerez-navicki.html> (дата звернення: 22.09.2025).

точисленних міжнародних партнерів і представників бізнесу. Ініціатива спрямована на забезпечення можливості перекваліфікації чи підвищення кваліфікації для понад 180 тис. українців протягом наступних трьох років, її сукупний бюджет становить 700 млн євро⁴⁴. Поряд із цим посиленню інституційної спроможності вітчизняної освітньої сфери сприяє підписання Україною спільно з країнами ЄС у вересні 2025 року Гернінгської декларації, що визначає спільні пріоритети розвитку професійної освіти та співпраці за цим напрямом на період 2026–2030 років. А саме:

- розвивати дуальну освіту та практику на виробництві, особливо у сферах, важливих для зеленої та цифрової трансформації;
- забезпечувати доступність профтехосвіти для дорослих і представників уразливих груп;
- підтримувати викладачів через підвищення кваліфікації та поліпшення умов праці;
- інвестувати в центри професійної досконалості, розвиток цифрових навичок та навичок роботи зі штучним інтелектом;
- посилювати міжнародну мобільність студентів (мета – охопити 12% студентів до 2030 року);
- застосовувати сталий підхід до фінансування та активно використовувати такі інструменти ЄС, як Erasmus+⁴⁵.

Стосовно розвитку навичок здобувачів вищої освіти, мультиресурсним інструментом для України є участь в Ініціативі ЄС "Альянси європейських університетів", що передбачає більш інноваційну педагогіку, міждисциплінарні та інклюзивні підходи у навчанні задля посилення конкурентоспроможності випускників на ринку праці. На середину 2024 року 64 таких альянси об'єднували в регіоні Європи понад 560 закладів вищої освіти, включаючи 40 університетів в Україні⁴⁶.

Розширення участі в зазначеній та інших споріднених ініціативах залишатиметься актуальним для України на тривалу перспективу, адже на сьогодні жоден з вітчизняних ЗВО не включено до списку 250 університетів з 42 країн світу, що 2025 року увійшли до *Глобального рейтингу найкращих університетів за перспективами працевлаштування випускників*. Так, перелік найкраще представлених країн у вказаному рейтингу охоплює США, Велику Британію, Китай, Францію та Німеччину, а до 5 найкращих університетів, чиї випускники мають відмінні за низкою критеріїв перспективи працевлаштування і є найбажанішими претендентами на роботу для

⁴⁴ Урядовий портал. (2024, 11 червня). *Україна та майже 50 партнерів заснували Skills Alliance на понад 700 млн євро*. <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-ta-maizhe-50-partneriv-zasnuvaly-skills-alliance-na-ponad-700-mln-ievro> (дата звернення: 22.09.2025).

⁴⁵ Міністерство освіти і науки України. (2025, 15 вересня). *Україна на рівні з країнами ЄС підписала декларацію про розвиток профтехосвіти до 2030 року*. <https://mon.gov.ua/news/ukraina-na-rivni-z-krainamy-ies-pidpysala-deklaratsiiu-pro-rozvytok-proftekhsosivty-do-2030-roku> (дата звернення: 22.09.2025).

⁴⁶ Представництво ЄС в Україні. (2024, 03 липня). *Нові 14 проектів для альянсів європейських університетів разом за участі України посилять співпрацю у сфері вищої освіти в межах Програми ЄС Еразмус+*. https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/new-14-projects-european-universities-alliances-will-boost-cooperation-ukraine-higher-education_en?page_lang=uk&s=232 (дата звернення: 22.09.2025).

провідних міжнародних компаній, входять: (1) Массачусетський технологічний інститут; (2) Каліфорнійський технологічний інститут; (3) Стенфордський університет; (4) Гарвардський університет (всі – США); (5) Кембриджський університет (Велика Британія)⁴⁷.

Вочевидь Україна має докласти значних зусиль і ресурсів, аби у повоєнний час відчутно поліпшити гармонізацію потреб національного ринку праці та можливостей систем професійної та вищої освіти, що у підсумку має забезпечити підвищення не лише кваліфікації та продуктивності праці працівників, але й їхніх трудових доходів і добробуту.

Приклад практичного збалансування можливостей освітніх закладів та потреб регіонального ринку праці в Україні

Інституційно важливим і обнадійливим видається той факт, що в Україні вже успішно функціонують кілька недержавних закладів вищої освіти, що засновані великими бізнес-структурами і перетворені на "ідеально чутливий до кон'юнктури регіонального ринку освітній механізм" – насамперед завдяки участі цих структур як потенційних роботодавців у формуванні чітких параметрів попиту на необхідні компетентності, спеціальності та рівні кваліфікації майбутніх фахівців, а також у стимулюванні їхнього професійного зростання та розвитку здібностей і талантів. Такий підхід дозволяє практично повністю збалансувати попит і пропозицію кваліфікованих кадрів на масштабних сегментах місцевого ринку, що пов'язані з бізнес-профілем роботодавців.

Показовим прикладом є *Економіко-технологічний інститут ім. Роберта Ельворті* (ЕТІ) – приватний ВНЗ у м. Кропивницькому, орієнтований на підготовку висококваліфікованих фахівців для потреб регіональних (у Кіровоградській області) бізнес-структур у сфері машинобудівного, машиноремонтного та агропромислового виробництва. Переваги ЕТІ забезпечені безпосередньою дорадчою участю бізнес-структур (з числа засновників) у формуванні освітньо-професійного профілю Інституту, актуалізації та синхронізації його навчальних програм, визначенні змісту й обсягів професійної практики / стажування студентів. З цією метою ЕТІ співпрацює з такими провідними підприємствами регіону як АТ "Ельворті", АТ "Гідросила", ПрАТ "Гідросила АПМ", ПрАТ "Гідросила ЛЄДА", що також дозволило йому стати піонером у запровадженні підходів дуальної освіти, яка дозволяє одночасно поєднувати навчання та професійну практику або роботу. А діяльність створеного 2022 року при ЕТІ Центру організації практики, працевлаштування студентів та роботи з випускниками робить комфортним, безпечним і максимально швидким їх перехід від освіти до ринку праці⁴⁸. В умовах воєнного стану ЕТІ розширив свою суспільну місію, проводячи інтенсивні курси з мікропідприємництва для представників найбільш

⁴⁷ Portal "Times Higher Education". (2024, 14 November). *Best universities for graduate jobs: Global Employability University Ranking 2025*. <https://www.timeshighereducation.com/student/best-universities/best-universities-graduate-jobs-global-university-employability-ranking> (дата звернення: 22.09.2025).

⁴⁸ Економіко-технологічний інститут імені Роберта Ельворті. (2025). Офіційний сайт. <https://eti.edu.ua/> (дата звернення: 22.09.2025).

соціально вразливих категорій українців, тим самим роблячи важливий внесок у професійне формування їхніх бізнес-навичок⁴⁹.

Інституційні зміни задля посилення взаємодії освітньої галузі та національного ринку праці України

Для вирішення проблем слабкого зв'язку сфер освіти та зайнятості, сприяння якості робочої сили та розвитку людського капіталу, в Україні ще довоєнного часу були розпочаті відповідні реформи. За останні десять років на цьому шляху зроблено ряд інституційно важливих кроків, що одночасно впливають на сфери як професійної та вищої освіти, так і зайнятості (табл. 4).

Таблиця 4

Інституційні заходи, що сприяють посиленню взаємодії ринку освітніх послуг і ринку праці України, реалізовані в 2016–2025 рр.

Порядковий номер	Рік	Зміст і (потенційні) наслідки заходу
1	2016	Затверджено Порядок та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію публічного інвестиційного проекту на модернізацію майстерень і лабораторій закладів професійної та фахової передвищої освіти, забезпечення енергоефективності, безпеки та інклюзивності освітнього простору
2	2018	Підписано Угоду між Урядом України та Європейською Комісією про фінансування програми "EU4Skills: Кращі навички для сучасної України" (заг. обсягом 58 млн євро)
3	2019	Ухвалено Концепцію реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти "Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта" на період до 2027 року
4	2019	Розпочало діяльність Національне агентство кваліфікацій (НАК) – постійно діючий колегіальний орган, що здійснює визначені вітчизняним законодавством функції у сфері кваліфікацій, зокрема щодо розбудови Національної системи кваліфікацій. Наразі у складі НАК на паритетних засадах представлені Міністерство освіти і науки України, Міністерство економіки, довілля та сільського господарства України, Спільний представницький орган всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців та Спільний представницький орган репрезентативних всеукраїнських об'єднань профспілок на національному рівні. За даними НАК, на початок серпня 2025 р. Національна система кваліфікацій охоплювала: 436 професійних стандартів і ще 479 заявок на їх розроблення; 175 кваліфікаційних центрів, у яких отримали сертифікати про присвоєння/підтвердження професійних кваліфікацій уже понад 7,4 тис. українців
5	2021	Затверджено Концепцію Державної цільової соціальної програми розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022–2027 роки
6	2021	Підписано Фінансову угоду "Програма підтримки професійно-технічної освіти в Україні" між Україною та Європейським інвестиційним банком (ЄІБ). Загальна вартість реалізації широкого проекту з реформування системи профтехосвіти України, за попередньою оцінкою ЄІБ, становить 130,06 млн євро, включаючи позику ЄІБ у сумі 58,0 млн євро для створення Центрів професійної досконалості, та кошти програми "EU4Skills" у сумі 62,4 млн євро, що фінансується Єврокомісією та урядами Німеччини, Фінляндії та Польщі
7	2021	Утворено Раду з питань розвитку професійної (професійно-технічної) освіти – консультативно-дорадчий орган при Президентові України
8	2022	Ухвалено Стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки (що має на меті вирішити, зокрема такі проблеми як: невідповідність ком-

⁴⁹ Економіко-технологічний інститут імені Роберта Ельворті. (2025). *Перезавантаження: розширення можливостей для працевлаштування*. <https://eti.edu.ua/news/558-perezavantazhennia-rozshyrennia-mozhlyvostei-dlia-pratsevlashtuvannia> (дата звернення: 22.09.2025).

Порядковий номер	Рік	Зміст і (потенційні) наслідки заходу
		петентностей, яких повинні набути здобувачі вищої освіти; розрив між вимогами роботодавців і пропозиціями закладів вищої освіти та наукових установ; розрив між системою вищої освіти та ринком праці, дисбаланс попиту і пропонування інноваційних спеціальностей, відсутність механізмів зворотного зв'язку між роботодавцями і закладами вищої освіти)
9	2022	Ухвалено Закон України «Про внесення змін до Закону України "Про професійну (професійно-технічну) освіту" щодо окремих аспектів підготовки кваліфікованих робітників в умовах воєнного стану та відновлення економіки»
10	2022	Парламентом ратифіковано Фінансову угоду "Програма підтримки професійно-технічної освіти в Україні" між Україною та Європейським інвестиційним банком. Завершення Програми очікується до кінця 2027 р.
11	2023	Урядом затверджено Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті за бюджетною програмою 2201620 "Створення Центрів професійної досконалості" на реалізацію спільного з Європейським інвестиційним банком проекту "Програма підтримки професійно-технічної освіти в Україні". Це відкрило шлях до практичного створення дев'яти Центрів професійної досконалості у Чернігівській, Донецькій, Дніпропетровській, Івано-Франківській, Одеській, Тернопільській, Волинській, Закарпатській областях та м. Києві. У термінології проекту, Центр професійної досконалості – це багатопрофільний та багатофункціональний заклад освіти, що дозволяє надавати високоякісну первинну та неперервну, формальну та неформальну професійну освіту без вікових обмежень.
12	2024	У липні 2024 р. Міністерство економіки України розпочало реформу центрів професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості (ЦПТО ДСЗ). У межах реформи передбачено, зокрема, створення при кожному з 8-ми ЦПТО ДСЗ Наглядової ради, що сприятиме пошуку партнерів/донорів, актуалізації навчальних методик і програм, здійсненню моніторингу діяльності цих освітніх закладів. Станом на кінець квітня 2025 р. Мінекономіки затвердило склад наглядових рад усіх ЦПТО ДСЗ
13	2024	Встановлено як один із ключових індикаторів виконання Плану для реалізації Програми "Ukraine Facility" ⁵⁰ у сфері розвитку людського капіталу, ухвалення в II кварталі 2025 року Закону України "Про професійну освіту". Примітно, що урядовці неодноразово вказували на безпосередню залежність від ухвалення цього закону отримання Україною у 2025 році 390 млн. євро за рахунок коштів Програми "Ukraine Facility"
14	2025	Ухвалено Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення права осіб з інвалідністю на працю"
15	2025	У травні 2025 року Міністерством економіки України за широкої експертної участі розпочато розроблення Стратегії зайнятості населення України на період до 2030 року за такими ключовими напрямками: → <i>створення нових робочих місць</i> : підтримка МСП, залучення інвестицій, розвиток соціального підприємництва; → <i>професійна переорієнтація</i> : можливості підвищення кваліфікації згідно з потребами ринку; → <i>забезпечення інклюзивності</i> : гнучкі та дистанційні форми роботи для молоді, жінок, ветеранів, людей з інвалідністю; → <i>реформа системи служби зайнятості</i> : цифровізація публічних послуг, оновлення Трудового кодексу, прозора взаємодія з роботодавцями. Уже у вересні 2025 року Міністерство провело обговорення першого драфту Національної стратегії зайнятості та розробки операційного плану її майбутнього упровадження.. Серед стратегічних цілей Стратегії визначено подолання дисбалансів між попиту і пропозицією праці в Україні
16	2025	Гармонізовано з Міжнародною стандартною класифікацією освіти, а також розширено Перелік професій, спеціальностей, для навчання за якими може бути виданий ваучер (наказ Мінекономіки України від 10.07.2025 р. № 2844). На сьогодні Перелік містить 156 позицій – 95 професій та 61 спеціальність. Згідно з законом «Про зайнятість населення», <i>ваучер на навчання</i> дає право деяким категоріям громадян (особи з інвалідністю, ВПО, ветерани

⁵⁰ Програми "Ukraine Facility – програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу на 2024–2027 роки обсягом 50 млрд євро, що надається за умови проведення Україною реформаторських заходів, передбачених вищезгаданим Планом.

Порядковий номер	Рік	Зміст і (потенційні) наслідки заходу
		тощо) безоплатно пройти перепідготовку, навчання, підвищення кваліфікації за рахунок коштів Фонду загально-обов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття. У 2024 році ваучери на навчання від Державної служби зайнятості отримали 23 тис. українців, у січні–липні 2025 р. – ще 17,5 тисяч
17	2025	Парламентом 21 серпня 2025 р. ухвалено новий Закон України "Про професійну освіту" № 4574-ІХ. Як вказано у його преамбулі, "Верховна Рада України визнає постійне підвищення якості професійної освіти необхідною умовою зростання підприємницької активності та доходів громадян, сталою розв'язкою територіальних громад і суспільства, забезпечення ринків праці та економіки України спеціалістами високої кваліфікації, формування на цій основі високоякісного людського капіталу, що сприятиме зростанню рівня добробуту Українського народу".

Джерело: складено авторами на основі джерел (дата звернення: 22.09.2025):

Кабінет Міністрів України. (2016). *Постанова "Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію публічного інвестиційного проекту на модернізацію майстерень і лабораторій закладів професійної та фахової передвищої освіти, забезпечення енергоефективності, безпеки та інклюзивності освітнього простору"* від 30.11.2016 р. № 925. [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/925-2016-%D0%BF#Text%";](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/925-2016-%D0%BF#Text%) Кабінет Міністрів України. (2019). *Розпорядження «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти "Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта" на період до 2027 року"* від 12.06.2019 р. № 419-р. [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2019-%D1%80#Text";](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2019-%D1%80#Text) Офіційне інтернет-представництво Президента України. (2021, 30 березня). *Указ Президента України "Про пріоритетні заходи щодо розвитку професійної (професійно-технічної) освіти"* від 30.03.2021 р. № 130/2021. [https://www.president.gov.ua/documents/1302021-38149";](https://www.president.gov.ua/documents/1302021-38149) Кабінет Міністрів України. (2021). *Розпорядження "Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022-2027 роки"* від 09.12.2021 р. № 1619-р. [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1619-2021-%D1%80#Text";](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1619-2021-%D1%80#Text) Міністерство освіти і науки України. (2021, 16 грудня). *58 млн євро виділено на створення Центрів професійної досконалості у профтехзах.* [https://mon.gov.ua/news/58-mln-evro-vidileno-na-stvorennja-tsentriv-profesijnogo-doskonalosti-u-proftekhax#";](https://mon.gov.ua/news/58-mln-evro-vidileno-na-stvorennja-tsentriv-profesijnogo-doskonalosti-u-proftekhax#) Кабінет Міністрів України. (2022). *Розпорядження "Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки"* від 23.02.2022 р. № 286-р. [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text";](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text) Верховна Рада України. (2022). *Закон України «Про внесення змін до Закону України "Про професійну (професійно-технічну) освіту" щодо окремих аспектів підготовки кваліфікованих робітників в умовах воєнного стану та відновлення економіки»* від 19.06.2022 р. № 2312-ІХ. [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2312-20#Text";](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2312-20#Text) Верховна Рада України. (2022). *Закон України «Про ратифікацію Фінансової угоди "Програма підтримки професійно-технічної освіти в Україні" між Україною та Європейським інвестиційним банком»* від 29.07.2022 р. № 2477-ІХ. [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2477-20#Text";](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2477-20#Text) Кабінет Міністрів України. (2023). *Постанова «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті на реалізацію проекту "Програма підтримки професійно-технічної освіти в Україні"»* від 06.06.2023 р. № 573. [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2023-%D0%BF#Text";](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2023-%D0%BF#Text) Кабінет Міністрів України. (2024). *Індикатори Плану для Ukraine Facility 2024–2027. Людський капітал. Реформа 1. Удосконалення професійної освіти.* [https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/;](https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/) Урядовий портал. (2024, 26 липня). *Починаємо реформу центрів профтехосвіти ДСЗ, щоб значно збільшити підготовку фахівців за запитом бізнесу.* – Юлія Свириденко. [https://www.kmu.gov.ua/news/pochynaemo-reformu-tsentriv-proftekhosvity-dsz-shchob-znachno-zbilshyty-pidhotovku-fakhivtsiv-za-zapytom-biznesu-iulija-svyrydenko;](https://www.kmu.gov.ua/news/pochynaemo-reformu-tsentriv-proftekhosvity-dsz-shchob-znachno-zbilshyty-pidhotovku-fakhivtsiv-za-zapytom-biznesu-iulija-svyrydenko) Верховна Рада України. (2025). *Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення права осіб з інвалідністю на працю"* від 15.01.2025 р. № 4219-ІХ. [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4219-IX#Text";](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4219-IX#Text) Державний центр зайнятості. (2025, 28 квітня). *Сім центрів профтехосвіти Служби зайнятості отримали наглядові ради.* [https://www.dcz.gov.ua/news/singlenews/800;](https://www.dcz.gov.ua/news/singlenews/800) Міністерство економіки, доквілля та сільського господарства України. (2025, 05 травня). *Активізація ринку праці і розвиток людського капіталу: в Україні розробляють Стратегію зайнятості населення.* [https://me.gov.ua/News/Detail/47d415d5-13c7-40d7-800e-b444c149d81c?lang;](https://me.gov.ua/News/Detail/47d415d5-13c7-40d7-800e-b444c149d81c?lang) Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття. (2025). *Постанова "Про затвердження Звіту про результати діяльності Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття за 2024 рік"* від 06.26.2025 р. № 92. [https://www.dcz.gov.ua/assets/pdfs/postanova92.pdf;](https://www.dcz.gov.ua/assets/pdfs/postanova92.pdf) Урядовий портал. (2025, 04 жовтня). *Національна стратегія зайнятості 2030: стартувала розробка операційного плану заходів.* [https://www.kmu.gov.ua/news/natsionalna-stratehiia-zainiatosti-2030-startuvata-rozrobka-operatsiinoho-planu-zakhodiv;](https://www.kmu.gov.ua/news/natsionalna-stratehiia-zainiatosti-2030-startuvata-rozrobka-operatsiinoho-planu-zakhodiv) Національне агентство кваліфікацій. (2025, 01 серпня). *Дайджест Національного агентства кваліфікацій за липень 2025 року.* [https://nqa.gov.ua/news/daidzest-nacionalnogo-agentstva-kvalifikacij-za-lipen-2025-roku/;](https://nqa.gov.ua/news/daidzest-nacionalnogo-agentstva-kvalifikacij-za-lipen-2025-roku/) (н.а.). (2025, 01 серпня). *Частину допомоги ЄС заморожено через закон про профосвіту — його ухвалення очікується в серпні.* Медіапроект "Нова українська школа". [https://nus.org.ua/2025/08/01/chastynu-dopomogy-yes-zamorozheno-cherез-zakon-pro-profositu-iogo-uhvalennja-ochikuyetsya-v-serpni/;](https://nus.org.ua/2025/08/01/chastynu-dopomogy-yes-zamorozheno-cherез-zakon-pro-profositu-iogo-uhvalennja-ochikuyetsya-v-serpni/) Верховна Рада України. (2025, 21 серпня). *Закон України "Про професійну освіту" № 4574-ІХ.* [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4574-IX#Text";](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4574-IX#Text) Об'єднання "Вікно Відновлення" (UA Recovery Window MediaNetwork). (2025, 22 серпня). *Україна отримає 390 млн євро від ЄС: ухвалити закон про професійну освіту.* [https://recovery.win/news/ukrayina-otrymaє-390-mln-evro-vid-yes-uhvalyly-zakon-pro-profesijnju-osvitu#;](https://recovery.win/news/ukrayina-otrymaє-390-mln-evro-vid-yes-uhvalyly-zakon-pro-profesijnju-osvitu#) Урядовий портал. (2025, 27 серпня). *Ваучери на навчання: українці зможуть опанувати ще більше професій та спеціальностей коштом держави.* <https://www.kmu.gov.ua/news/vauchery-na-navchannia-ukrainsi-zmozhut-opanuvaty-shche-bilshe-profesii-ta-spetsialnostei-koshtom-derzhavy>

Слід окремо зупинитися на зазначеному в табл. 4 Законі України "Про професійну освіту" від 21.08.2025 р. № 4574-IX⁵¹ (далі – Закон), що набув чинності 12 вересня 2025 року. Цей Закон, що прийшов на заміну ухваленому ще 1998 року та вже давно морально застарілому Закону України "Про професійну (професійно-технічну) освіту", містить низку реформаторських новел, зокрема: (i) запровадження такого нового базового типу закладу як професійний коледж, створення військових закладів профосвіти, коледжів із військово-фізичною підготовкою та центрів професійної досконалості; (ii); посилення інституційної спроможності вказаних закладів у наданні формальної та неформальної професійної освіти; (iii) можливість формувати коротші програми підготовки студентів за рахунок звільнення від обов'язкового вивчення загальноосвітніх предметів; (iv) впровадження нової системи оцінювання у незалежних кваліфікаційних центрах із використанням ваучерів; (v) створення наглядових рад із представників роботодавців для узгодження програм навчання з потребами ринку праці; (vi) функціонування центрів професійної досконалості як регіональних хабів підготовки кадрів, співпраці з бізнесом і залучення інвестицій; (vii) упровадження моделі фінансової автономії – професійні коледжі почнуть працювати у формі некомерційних товариств, що дасть можливість відмовитися від тарифної сітки та типового штатного розпису, а також вільно керувати власними надходженнями⁵².

Водночас варто звернути увагу на згенеровані нормами Закону соціальні виклики, що можуть стати на заваді ефективному реформуванню вітчизняної системи професійної освіти та поліпшенню її взаємодії з ринком праці. Ці виклики пов'язані з ігноруванням серйозних критичних зауважень до законопроєкту "Про професійну освіту" (реєстр. № 13107-д від 11.04.2025 р.)⁵³ (саме на його основі ухвалено Закон), поданих у відповідному Висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України⁵⁴. Зупинимось лише на двох таких зауваженнях. *Перше* стосується відсутності фінансового обґрунтування для запланованої трансформації системи професійної освіти й того, що нестача коштів може надовго загальмувати цю важливу освітню реформу та посилити дефіцит кваліфікованих працівників для повоєнної відбудови економіки України.

⁵¹ Верховна Рада України. (2025, 21 серпня). Закон України "Про професійну освіту" № 4574-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4574-IX#Text> (дата звернення: 22.09.2025)

⁵² Міністерство освіти і науки України. (2025, 21 серпня). Верховна Рада України ухвалила в другому читанні Закон України "Про професійну освіту". <https://mon.gov.ua/news/verkhovna-rada-ukrainy-ukhvalyla-v-druhomu-chytanni-zakon-ukrainy-pro-profesiynu-osvitu> (дата звернення: 22.09.2025); Профспілка працівників освіти і науки України. (2025, 26 серпня). Ухвалено закон "Про професійну освіту". <https://pon.org.ua/novyny/12185-ukhvaleno-zakon-pro-profesiynu-osvitu.html> (дата звернення: 22.09.2025); Федерація професійних спілок України. (2025, 23 вересня). Набрал чинності новий закон України "Про професійну освіту". <https://www.fpsu.org.ua/268-portal-profspilkovoho-navchannia-fpu/28162-nabrav-chynnosti-novyy-zakon-ukrainy-pro-profesiynu-osvitu.html> (дата звернення: 22.09.2025).

⁵³ Верховна Рада України. (2025). Проєкт Закону про професійну освіту, реєстр. № 13107-д від 11.04.2025 р. <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56179>

⁵⁴ Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України. (2025). Висновок на проєкт Закону України «Про професійну освіту» (реєстр. № 13107-д від 11.04.2025). <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56179> (дата звернення: 22.09.2025).

Дійсно, статтю 62 Закону передбачено, що фінансування системи професійної освіти здійснюється за рахунок коштів: державного бюджету, зокрема освітньої субвенції; місцевих бюджетів; з інших джерел, не заборонених законодавством. Однак у проекті Державного бюджету на 2026 рік, поданого до парламенту Кабінетом Міністрів України (реєстр. № 14000 від 15.09.2025 р.), не передбачено ані збільшення освітньої субвенції, ані окремих бюджетних статей для профосвітньої реформи. При цьому переважна більшість місцевих бюджетів вже дуже давно стикається з проблемою дефіциту фінансування профтехнічних закладів, і ця проблема ще більше загостриться з урахуванням закладеної до проекту бюджету на 2026 рік середньорічної інфляції (на рівні 10,4%⁵⁵). І хоча МОН наголошує на поетапності реалізації реформ, обумовлених набуттям чинності законом "Про професійну освіту"⁵⁶, питання, а чи знайдуться у подальшому кошти у державному та місцевих бюджетах на його виконання, залишається відкритим – зважаючи на невизначеність строків завершення російсько-української війни та багатомільярдну потребу в коштах безпосередньо на повоєнну відбудову економіки України.

Друге зауваження пов'язане з тим, що Законом не передбачено механізму реорганізації існуючих на сьогодні 18-ти типів закладів професійної освіти до пропонуванних 7-ми нових типів. На цілком об'єктивну думку парламентського Головного науково-експертного управління, на практиці пропонується оптимізація системи профосвітніх закладів може призвести до їх численного скорочення, а також звільнення значної кількості педагогів та інших працівників, які зайняті у сфері професійної освіти. (За офіційними даними, станом на січень 2025 року серед 653 функціонуючих закладів профосвіти, включаючи ЦПТО ДСЗ, освітній процес здійснювався у 541 закладі, а чисельність педагогічних працівників, залучених до навчально-виховного процесу, становила 28,6 тис. осіб⁵⁷).

Все зазначене у цьому розділі фокусує увагу на необхідності впровадження не штучно прискорених – навіть у зв'язку з зобов'язаннями держави за Програмою фінансування "Ukraine Facility", – а обґрунтованих, виважених та інституційно якісних реформ, що охоплюють такі визначальні для формування людського капіталу України сфери, як освіта та зайнятість.

Висновки

Втрати людського капіталу України, понесені внаслідок триваючої четвертий рік повномасштабної війни з РФ, мають значущий вплив на на-

⁵⁵ Міністерство фінансів України. (2025, 15 вересня). *Кабмін схвалив проект Держбюджету–2026*. https://mof.gov.ua/uk/news/kabmin_skhvaliv_projekt_derzhbiudzhetu-2026-5324

⁵⁶ Міністерство освіти і науки України. (2025, 18 вересня). *Набрав чинності новий Закон «Про професійну освіту»: поетапні зміни для безпечного переходу до нової системи*. <https://mon.gov.ua/news/nabrav-chynnosti-novyi-zakon-pro-profesiinu-osvitu-poetapni-zminy-dlia-bezpechnoho-perekhodu-do-novoi-systemy>

⁵⁷ ДНУ "Інститут освітньої аналітики" МОН України (2025, квітень). *Основні освітні статистичні дані (2024–2025 н.р.)*. <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitchna-diyalnist/osnovni-cyfyry-osvity/>

ціональний ринок праці, макроекономічну конкурентоспроможність, стресостійкість і динаміку повоєнної відбудови України. На сьогодні значних масштабів сягнули освітні втрати її людського капіталу, зокрема у сферах вищої та професійної освіти. Враховуючи тісний зв'язок цих галузей із національним ринком праці, вважаємо важливим з'ясувати внесок вищої та професійної освіти у сприяння відновленню втрат людського капіталу України у (по)воєнний період.

Досі зберігає актуальність висновок Світового банку, що одним із ключових факторів, які обмежують конкурентоспроможність і зростання людського капіталу країни, а також підвищення добробуту та якості життя українців, виступає низька продуктивність праці, котра значною мірою генерується невідповідністю навичок працівників потребам національного ринку праці та вимогам роботодавців. Таким чином, поліпшення професійних, цифрових та інших необхідних в інформаційно-мережевому суспільстві навичок робочої сили – це шлях до підвищення продуктивності праці в Україні та відтворення її людського капіталу. Зважаючи на це, а також завдання повоєнної відбудови економіки України та її зобов'язання щодо інтеграції до спільного освітнього простору ЄС, актуалізується об'єктивна потреба в зміцненні зв'язку вітчизняних сфер освіти та зайнятості, що в підсумку підвищуватиме якість робочої сили та сприятиме повнішому задоволенню потреб національного ринку праці.

Інституційне підґрунтя для задоволення вказаної потреби формується у ході реалізації Україною освітніх реформ, розпочатих ще довоєнного періоду. Реформування вищої школи нині здійснюється у межах імплементації Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, що відповідає зобов'язанням України як члена Європейського простору вищої освіти, насамперед шляхом дотримання ключових принципів Болонського процесу.

Беручи до уваги дедалі зростаючий в умовах воєнного стану дефіцит працівників робітничих професій, першорядного значення набуває проведення ефективної реформи вітчизняної системи професійної освіти, певні кроки якої визначено Планом для реалізації Програми "Ukraine Facility" на 2024–2027 роки. Згідно з цим Планом, ухвалено новий Закон України "Про професійну освіту", що набув чинності у вересні 2025 року. Вочевидь його імплементація зумовить досить кардинальні зміни для системи професійної освіти України, а отже і для національного ринку праці в період повоєнної відбудови країни. Саме тому невідкладного врегулювання потребують проблеми, обумовлені недосконалістю зазначеного нового закону, а саме:

- (1) відсутність належного фінансового забезпечення планованої трансформації системи професійної освіти, що створює загрозу посилення навантаження на місцеві бюджети, значна частина яких є дефіцитними;
- (2) законодавчо-нормативна неврегульованість механізму реорганізації закладів професійної освіти, що може призвести до їх численного

скорочення, а також звільнення значної кількості працівників, які нині зайняті у сфері професійної освіти України.

Література

1. Антонюк, В.П. (2022). Проблеми формування людського капіталу України в системі освіти та їх ризики в реаліях війни. *Вісник економічної науки України*, 1(42), 161–170. [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).161-170](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).161-170)
2. Близнюк, В.В. (2005). Людський капітал як фактор економічного розвитку (еволюція методологічних підходів та сучасність). *Економіка і прогнозування*, (2), 64–78. https://eip.org.ua/docs/EP_05_2_64_uk.pdf
3. Близнюк, В.В. (2011). Людський потенціал: особливості формування для модернізації. *Економіка і прогнозування*, (4), 106–116. https://eip.org.ua/docs/EP_11_4_106_uk.pdf
4. Близнюк, В.В. (Ред.). (2021). *Ринок праці та професійно-технічна освіта: особливості взаємодії*. ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України". 297 с. <https://ief.org.ua/publication/monohrafi/2021/rynok-praci-ta-profesiyno-tehnicna-osvita-osoblyvosti-vzaemodii>
5. Близнюк, В.В., Бурлай, Т.В., & Гук, Л.П. (2025). Стан і можливості розвитку людського капіталу України у мілітарному та відбудовчому контексті. *Економічна теорія*, (3), 31–68. <https://doi.org/10.15407/et/2025.03.031>
6. Геєць, В.М., & Гриценко, А.А. (ред.). (2019). *Соціально-класові трансформації і формування нової якості освіти як складові реконструктивного розвитку економіки України*. ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України". 388 с. <https://ief.org.ua/publication/zbirnyk-naukovykh-prac/2019/socialno-klasovi-transformacii-i-formuvannja-novoi-jakosti-osvity-jak->
7. Грішнова, О.А. (2001). *Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки*. Знання. 254 с.
8. Грішнова, О.А. (2017). Освіта в сучасному світі: зміна концепції відповідно до вимог новітнього ринку праці. С. 52–64. В: Амоша О.І. (Гол. ред.). *Управління економікою: теорія та практика. Шості Чумаченківські читання*. Інститут економіки промисловості НАН України. <https://iie.org.ua/naukovi-dopovidi/upravlinnya-ekonomikoyu-teoriya-ta-praktika-2017/>
9. Гук, Л.П. (2014). Прогнозування та регулювання розвитку стандартної зайнятості в Україні. *Бізнес Інформ*, (4), 278–283. http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2014_4_49
10. Зачосова, Н.В. (2023). Основи політики збереження людського капіталу у воєнний та післявоєнний час для потреб економічного відновлення і зростання. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*, 11–12(312–313), 17–28. <https://doi.org/10.32680/2409-9260-2023-11-12-312-313-17-28>
11. Ключівський, Ю. (2025, 02 травня). *Механізми та статистика працевлаштування випускників вищих навчальних закладів України та країн Вишеградської групи (або куди діваються випускники українських вишів)*. Медіа-платформа «Власна справа». <https://vlasnasprava.ua/mekhanizmy-ta-statystyka-pratsevlashtuvannia-vypusknykiv-vyshchuykh-uchbovykh-zakladiv-ukrainy-ta-krain-vyshehradskoi-hrupy-abo-kudy-divaiutsia-vypusknyky-ukrainskykh-vyshiv/>
12. Коваль, О. (2025). *Залучення літніх людей на ринок праці в умовах дефіциту трудових ресурсів*. Національний інститут стратегічних досліджень. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/zaluchennya-litnikh-lyudey-na-rynok-pratsi-v-umovakh-defitsytu>
13. Колот, А.М. (2025). Вища освіта і соціально-трудова сфера в координатах нової економіки: концепт взаємодії та розвитку. *Соціально-трудова відносина: теорія і практика*, 15(1), 11–25. [http://dx.doi.org/10.21511/slirp.15\(1\).2025.02](http://dx.doi.org/10.21511/slirp.15(1).2025.02)
14. Колот, А., Герасименко, О., & Шевченко, А. (2023). Нові виклики для теорії та практики людського капіталу в умовах становлення "Індустрії 4.0": компетентнісний аспект. *Економіка та суспільство*, (53). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-8>
15. Корильчук, Н.І., Дзевицька, Л.С., & Василюк-Зайцева, С.В. (2023). Проблеми та перспективи сучасної освіти України: спроби наукової рефлексії. *Академічні Візії*, (16). <https://doi.org/10.5281/zenodo.7664630>
16. Костриця, В.І., & Бурлай, Т.В. (2019). Модернізація системи професійної освіти та навчання Євросоюзу у контексті цілей зайнятості. *Вісник Інституту економіки та прогнозування*, 17–29. <https://ief.org.ua/publication/visnyk-institutu-do-2020-ri/2019-2002/visnyk-institutu-19>
17. Кремень, В.Г. (Заг. ред.). (2021). *Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні*. Національна академія педагогічних наук України. <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua>
18. Кулачинський, О.В., & Каменчук, Н.В. (2024). Реформа професійної (професійно-технічної) освіти в Україні: шляхи інтеграції в європейський освітній простір. *Освітня аналітика України*, 5(31), 27–39. <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2024-5-27-39>

19. Леснікова, М.В. (2022). Популяризація професійної (професійно-технічної) освіти серед молоді: європейський досвід та кроки з її підвищення в Україні. *Освітня аналітика України*, 4(20), 49–66. <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2022-4-49-66>
20. Лук'яненко, Д.Г., & Антонюк, Л.Л. (ред.). (2019). *Конкурентні моделі управління якістю вищої освіти у XXI столітті*. Міністерство освіти і науки України, ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана". 380 с. <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/32043>
21. Маршавін, Ю.М. (2006). Шляхи забезпечення професійної кваліфікаційної збалансованості ринку праці і ринку освітніх послуг. *Демографія та соціальна економіка*, (2), 143–150. https://dse.org.ua/archiv/2_2006_2.pdf
22. Маршавін, Ю.М. (2014). Шляхи забезпечення узгодженості підготовки фахівців у навчальних закладах України з потребами ринку праці: методологічні та прикладні аспекти. *Ринок праці та зайнятість населення*, (3), 13–18. http://nbuv.gov.ua/UJRN/rpzn_2014_3_5
23. Могильний, О.М., Костриця, В.І., & Вітряк, Т.Б. (2016). Державно-регуляторний вплив на сферу людського розвитку шляхом поліпшення умов гідної праці: регіональний аспект. *Ефективна економіка*, (7). <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5069>
24. Мосьпан, Н. (2021). Вища освіта та ринок праці в Україні: десятиліття взаємодії. *Освітологічний дискурс*, 1(32), 20–38. <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2021.1.2>
25. Новікова, О.Ф., Антонюк, В.П., Ляшенко, В.І. Азьмук, Н.А., Остафійчук, Я.В., Шамілева, Л.Л., Панькова, О.В., Новак, І.М., Шастун, А.Д., & Касперович, О.Ю. (2021). Формування концептуальних засад цифрової трансформації освіти та науки України. *Вісник економічної науки України*, 1(40), 190-198. [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.1\(40\).190-198](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.1(40).190-198)
26. Онищенко, В.П. (2023). Людський і соціальний капітал України в період її післявоєнного відновлення. *Економіка України*, 66(1(734)), 03–19. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.01.003>
27. Панькова, О.В., & Касперович, О.Ю. (2025). Напрями взаємодії сторін соціально-трудових відносин щодо подолання кадрового дефіциту у вітчизняній промисловості в умовах воєнних небезпек. *Економіка промисловості*, 1(109), 64–75. <https://doi.org/10.15407/econindustry2025.01.064>
28. Семів, Л.К., & Семів, Р.А. (2009). Вплив вищої освіти на формування людського капіталу в умовах переходу до економіки знань. *Регіональна економіка*, 1(51), 15–26. https://re.gov.ua/doi/re2009.01.015_u.php; http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2009_1_4
29. Сидоренко, В., & Горошкова, Л. (2024). *Регіональні карти ринку праці: професії і кваліфікації*. Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України. 150 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743786/>
30. Сіденко, С. (2025). Розвиток людського капіталу в умовах глобальної нестабільності. *Демографія та соціальна економіка*, 59(1), 55–72. <https://doi.org/10.15407/dse2025.01.055>
31. Терещенко, Д.А. (2019). Генезис наукових підходів до теорії людського капіталу. *Публічне управління та митне адміністрування*, (4), 90–101. <https://doi.org/10.32836/2310-9653-2019-4-90-101>
32. Чепурко, Г. (2022). Ринок праці в Україні: сучасні виклики та ризики. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, (3), 121–148. <https://doi.org/10.15407/Sociology2022.03.121>
33. Чобітько, М.Г. (2019). Формування людського капіталу засобами освіти. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*, (18), 54–65. <https://doi.org/10.33813/2224-1213.18.2019.6>
34. Яненкова, І.Г., & Князев, С.І. (2019). Формування нової якості освіти у процесі цифровізації економіки. С. 218–235. У: В.М. Геєць, & А.А. Гриценко (Ред.). *Соціально-класові трансформації і формування нової якості освіти як складові реконструктивного розвитку економіки України*. ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України". <https://ief.org.ua/publication/zbirnyk-naukovykh-prac/2019/socialno-klasovi-transformacii-i-formuvannja-novoi-jakosti-osvity-jak->
35. Яремчук, Р.С. (2020). Особливості тінізації сфери інформаційно-комунікаційних послуг на національному та регіональному рівнях. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*, 4(144), 8–17. <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2020-4-2>
36. Bandura, R. (2025, February). *Ukraine's Future Rests on Its People: Strengthening Ukraine's Workforce and Human Capital*. Center for Strategic and International Studies. https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/2025-02/250214_Bandura_Ukraine_Workforce.pdf?VersionId=Hl40hXB_XZ68BdUjtja1WDZAduMPXfZZ
37. Cohen, D., & Soto, M. (2001). Growth and Human Capital: Good Data, Good Results. *Technical Papers*, (179). OECD Development Centre. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2001/09/growth-and-human-capital_g17a1627/725160520154.pdf
38. Égert, B., de la Maisonnette, C., & Turner, D. (2022). A new macroeconomic measure of human capital exploiting PISA and PIAAC: Linking education policies to productivity. *OECD Economics Department Working Papers*, (1709). OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/a1046e2e-en>

39. Wallenborn, M. (2010). Vocational Education and Training and Human Capital Development: current practice and future options. *European Journal of Education*, 45(2), 181–198. <https://doi.org/10.1111/j.1465-3435.2010.01424.x>

References

1. Antoniuk, V.P. (2022). Problems of the formation of human capital of Ukraine in the education system and its risks in the realities of war. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy – Bulletin of Economic Science of Ukraine*, 1(42), 161–170. [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).161-170](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).161-170) [in Ukrainian].
2. Bandura, R. (2025, February). *Ukraine's Future Rests on Its People: Strengthening Ukraine's Workforce and Human Capital*. Center for Strategic and International Studies. https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/2025-02/250214_Bandura_Ukraine_Workforce.pdf?VersionId=Hl40hXB_XZ68BdUttja1WDZAduMPxfZZ
3. Blyzniuk, V.V. (2005). Human capital as a factor of economic development (evolution of methodological approaches and modernity). *Ekonomika i prohnozuvannia – Economy and Forecasting*, (2), 64–78. https://eip.org.ua/docs/EP_05_2_64_uk.pdf [in Ukrainian].
4. Blyzniuk, V.V. (2011). Human potential: The features of formation for modernization. *Ekonomika i prohnozuvannia – Economy and Forecasting*, (4), 106–116. https://eip.org.ua/docs/EP_11_4_106_uk.pdf [in Ukrainian].
5. Blyzniuk, V.V. (Ed.). (2021). *Labor market and vocational education: The features of interaction*. State Organization "Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine". <https://ief.org.ua/publication/monohrafi/2021/rynok-praci-ta-profesiyno-tehnicna-osvita-osoblyvosti-vzaemodii> [in Ukrainian].
6. Blyzniuk, V.V., Burlai, T.V., & Huk, L.P. (2025). The state and possibilities of human capital development in Ukraine in the military and recovery context. *Ekonom. teor. – Economic theory*, (3), 31–68. <https://doi.org/10.15407/et2025.03.031> [in Ukrainian].
7. Chepurko, G. (2022). Labor market in Ukraine: The current challenges and risks. *Sotsiologhiia: teoriia, metody, marketynh – Sociology: Theory, Methods, Marketing*, (3), 121–148. <https://doi.org/10.15407/Sociology2022.03.121> [in Ukrainian].
8. Chobitko, M.G. (2019). Human capital formation by means of education. *Problemy innovatsiino-investytsiinoho rozvytku – Problems of Innovation and Investment Development*, (18), 54–65. <https://doi.org/10.33813/2224-1213.18.2019.6> [in Ukrainian].
9. Cohen, D., & Soto, M. (2001). Growth and Human Capital: Good Data, Good Results. *Technical Papers*, (179). OECD Development Centre. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2001/09/growth-and-human-capital_g17a1627/725160520154.pdf
10. Égert, B., de la Maisonnette, C., & Turner, D. (2022). A new macroeconomic measure of human capital exploiting PISA and PIAAC: Linking education policies to productivity. *OECD Economics Department Working Papers*, (1709). OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/a1046e2e-en>
11. Heyets, V.M., & Grytsenko, A.A. (Eds.). (2019). *Socio-class transformations and the formation of a new quality of education as components of the reconstructive development of Ukraine's economy*. State Organization "Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine". <https://ief.org.ua/publication/zbirnyk-naukovykh-prac/2019/socialno-klasovi-transformacii-formuvannia-novoi-jakosti-osvity-jak> [in Ukrainian].
12. Hrishnova, O.A. (2001). *Human capital: A Formation in the system of education and professional training*. Znannia. [in Ukrainian].
13. Hrishnova, O.A. (2017). Education in the modern world: A changing the concept according to the requirements of the modern labor market. 52–64 pp. In: O.I. Amosha (Ed.). *Economic Management: Theory and Practice. Sixth Chumachenko Readings*. Institute of Industrial Economics of the NAS of Ukraine. <https://ie.org.ua/naukovi-dopovidi/upravlinnya-ekonomikoyu-teoriya-ta-praktika-2017/> [in Ukrainian].
14. Huk, L.P. (2014). Forecasting and regulation of development of non-standard employment in Ukraine. *Biznes Inform – Business Inform*, 4, 278–283. http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2014_4_49 [in Ukrainian].
15. Klyuchivskiy, Y. (2025, May 02). *Mechanisms and statistics of employment of graduates of higher educational institutions of Ukraine and the Visegrad Group countries (or where do graduates of Ukrainian universities go)*. Media platform "Vlasna sprava". <https://vlasnasprava.ua/mekhanizmy-ta-statystyka-pratsevlashuvannia-vypuskniky-vyshchykh-uchbovykh-zakladiv-ukrainy-ta-krain-vyshehradskoi-hrupy-abo-kudy-divaiutsia-vypuskniky-ukrainskykh-vyshiv/> [in Ukrainian].
16. Kolot, A. (2025). Higher education and social and labor sphere in the coordinates of the new economy: A concept of interaction and development. *Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriia i praktyka – Social and Labour Relations: Theory and Practice*, 15(1), 11–25. [https://dx.doi.org/10.21511/slrtp.15\(1\).2025.02](https://dx.doi.org/10.21511/slrtp.15(1).2025.02) [in Ukrainian].
17. Kolot, A., Herasymenko, O., & Shevchenko, A. (2023). New challenges for theory and practice of human capital in the context of the emergence of "Industry 4.0": A competence aspect.

Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society, (53). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-8> [in Ukrainian].

18. Korylchuk, N.I., Dzevytska, L.S., & Vasyliuk-Zaitseva, S.V. (2023). Problems and prospects of modern education in Ukraine: The attempts at scientific reflection. *Akademichni Vizii – Academic Visions*, (16). <https://doi.org/10.5281/zenodo.7664630> [in Ukrainian].

19. Kostytsia, V.I., & Burlai, T.V. (2019). Modernization of the European Union's vocational education and training system in the context of employment goals. *Visnyk Instytutu ekonomiky ta prohnouzuvannia – Bulletin of the Institute for Economics and Forecasting*, 17–29. <https://ief.org.ua/publication/visnyk-instytutu-do-2020-r/2019-2002/visnyk-instytutu-19> [in Ukrainian].

20. Koval, O. (2025). *Involving older people in the labor market in conditions of labor shortage*. National Institute for Strategic Studies. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/zaluchennya-litnikh-lyudey-na-rynok-pratsi-v-umovakh-defitsytu> [in Ukrainian].

21. Kremen, V.G. (Ed.). (2021). *National Report on the State and Prospects of Education in Ukraine*. National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua> [in Ukrainian].

22. Kulachynskiy, O.V., & Kamenchuk, N.V. (2024). Reform of vocational (vocational and technical) education in Ukraine: The ways of integration into the European educational space. *Osvitnia analityka Ukrainy – Educational Analytics of Ukraine*, 5(31), 27–39. <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2024-5-27-39> [in Ukrainian].

23. Lesnikova, M.V. (2022). Popularization of vocational (vocational and technical) education among youth: European experience and steps to improve it in Ukraine. *Osvitnia analityka Ukrainy – Educational Analytics of Ukraine*, 4(20), 49–66. <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2022-4-49-66> [in Ukrainian].

24. Lukyanenko, D.G., & Antonyuk, L.L. (Eds.). (2019). *Competitive models of higher education quality management in the 21st century*. Ministry of Education and Science of Ukraine, State Higher Educational Institution "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman". <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/32043> [in Ukrainian].

25. Marshavin, Yu.M. (2006). Ways to ensure professional qualification balance of the labor market and the market of educational services. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika – Demography and Social Economy*, (2), 143–150. https://dse.org.ua/arhchive/2_2006_2.pdf [in Ukrainian].

26. Marshavin, Yu.M. (2014). Ways to ensure the consistency of training of specialists in educational institutions of Ukraine with the needs of the labor market: The methodological and applied aspects. *Rynok pratsi ta zainiatist naseleennia – Labor Market and Employment of the Population*, (3), 13–18. http://nbuv.gov.ua/UJRN/rpzn_2014_3_5 [in Ukrainian].

27. Mohylny, O.M., Kostytsia, V.I., & Vitryak, T.B. (2016). State regulatory influence on the sphere of human development by improving decent work conditions: A regional aspect. *Efektivna ekonomika – Effective Economy*, (7). <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5069> [in Ukrainian].

28. Mos'pan, N. (2021). Higher education and labour market in Ukraine: A decade of interaction. *Osvitlohichnyi dyskurs – Educational Discourse*, 1(32), 20–38. <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2021.1.2> [in Ukrainian].

29. Novikova, O.F., Antonyuk, V.P., Lyashenko, V.I. Azmuk, N.A., Ostafychuk, Ya.V., Shamileva, L.L., Pankova, O.V., Novak, I.M., Shastun, A.D., & Kasperovich, O.Yu. (2021). Formation of conceptual foundations of digital transformation of education and science in Ukraine. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy – Bulletin of Economic Science of Ukraine*, (1), 190–198. [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.1\(40\).190-198](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.1(40).190-198) [in Ukrainian].

30. Onyshchenko, V. (2023). Human and social capital of Ukraine in the period of its post-war reconstruction. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 66(1(734)), 03–19. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.01.003> [in Ukrainian].

31. Pankova, O.V., & Kasperovich, O.Yu. (2025). Areas of interaction between the parties of social and labor relations to overcome the staff shortage in the Ukrainian industry under conditions of war threats. *Ekonomika promyslovosti – Industrial Economics*, 1(109), 64–75. <https://doi.org/10.15407/econindustry2025.01.064> [in Ukrainian].

32. Semiv, L.K., & Semiv, R.A. (2009). The impact of higher education on the formation of human capital in the context of the transition to a knowledge economy. *Rehionalna ekonomika – Regional Economy*, 1(40), 15–26. https://re.gov.ua/doi/re2009.01.015_u.php; http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2009_1_4 [in Ukrainian].

33. Sidenko, S. (2025). Human capital development under global instability. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika – Demography and Social Economy*, 59(1), 55–72. <https://doi.org/10.15407/dse2025.01.055> [in Ukrainian].

34. Sydorenko, V., & Horoshkova, L. (2024). *Regional labor market maps: professions and qualifications*. Bila Tserkva Institute of Continuing Professional Education of the State Educational Institution "University of Educational Management" of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743786/> [in Ukrainian].

35. Tereshchenko, D.A. (2019). Genesis of scientific approaches to the theory of human capital. *Publichne upravlinnia ta mytne administruvannia – Public Administration and Customs Administration*, (4), 90–101. <https://doi.org/10.32836/2310-9653-2019-4-90-101> [in Ukrainian].

36. Wallenborn, M. (2010). Vocational Education and Training and Human Capital Development: current practice and future options. *European Journal of Education*, 45(2), 181–198. <https://doi.org/10.1111/j.1465-3435.2010.01424.x>

37. Yanenkova, I.G., & Knyazev, S.I. (2019). Formation of a new quality of education in the process of the economy's digitalization. In: V.M. Heyets, & A.A. Grytsenko (eds.). (2019). *Socio-class transformations and the formation of a new quality of education as components of the reconstructive development of Ukraine's economy*. (218–235 pp.) State Organization "Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine". <https://ief.org.ua/publication/zbirnyk-naukovykh-prac/2019/socialno-klasovi-transformacii-i-formuvannja-novoi-jakosti-osvity-jak-> [in Ukrainian].

38. Yaremchuk, R.Ye. (2020). Features of shadowing the sphere of information and communication services at the national and regional levels. *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrayiny – Socio-Economic Problems of the Modern Period of Ukraine*, 4(144), 8–17. <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2020-4-2> [in Ukrainian].

39. Zachosova, N.V. (2023). Fundamentals of human capital preservation policy in war and post-war times for the needs of economic recovery and growth. *Naukovyi visnyk Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu – Scientific Bulletin of the Odessa National Economic University*, 11–12(312–313), 17–28. <https://doi.org/10.32680/2409-9260-2023-11-12-312-313-17-28> [in Ukrainian].

Надійшло до редакції / Received – 22 вересня 2025 року / September 22, 2025

Прорецензовано / Reviewed – 6 жовтня 2025 року / October 6, 2025

Підписано до друку / Signed to print – 27 жовтня 2025 року / October 27, 2025